

ARCHIVUM ANATOLICUM (ArAn)	19/2	2025	291-323
----------------------------	------	------	---------

ESKİ MEZOPOTAMYA BİLGELİK EDEBİYATINDA İDEAL ERKEKLİK: ŞURUPPAK'IN TALİMATLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Özlem ALBAYRAK*

Makale Bilgisi

Başvuru: 15 Temmuz 2025

Kabul: 5 Kasım 2025

Makale Türü: Araştırma Makalesi (Research article)

Article Info

Received: July 15, 2025

Accepted: November 5, 2025

Öz

Eski Mezopotamya bilgelik edebiyatının talimat türünde bilinen en eski tarihli örneği olan Şuruppak'ın Talimatları, farklı tarihsel dönemlere ait çeşitli versiyonlar ve bu versiyonlara ait çok sayıda nüsha aracılığıyla günümüze ulaşmıştır. Söz konusu nüshalar, hem versiyonlar arasında talimatları veren Şuruppaklı baba ile talimatın muhatabı olan oğlun toplumsal statülerinde zamanla meydana gelen değişiklikleri hem de içerikte yer alan öğretilerin büyük ölçüde korunduğunu göstermektedir. Metnin içeriğinde yer alan öğretilerdeki bu süreklilik, Eski Mezopotamya toplumunda ideal erkek kimliğinin tarihsel koşullardan ve toplumsal statü farklılıklarından bağımsız olarak belirli değerler ve davranış kalıpları çerçevesinde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada, Şuruppak'ın Talimatları aracılığıyla Eski Mezopotamya'da erkekliğe toplum tarafından atfedilen nitelikler ve bu niteliklerle ilişkili davranış kalıpları ve toplumsal beklentiler incelenmiştir.

* Doktorant, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, E-posta: o.allbayrak@gmail.com, ORCID-ID: 0000-0002-0481-0890.

Anahtar Kelimeler: *Eski Mezopotamya, Bilgelik Edebiyatı, Šuruppak’ın Talimatları, Ziusudra, Utnapištim.*

**Ideal Masculinity in Ancient Mesopotamian Wisdom Literature:
An Examination of the Instructions of Šuruppak**

Abstract

The Instructions of Šuruppak, the oldest known example of the instruction genre in ancient Mesopotamian wisdom literature, has survived to the present day in various versions from different historical periods and in numerous copies of these versions. These copies show both the changes that occurred over time in the social status of the father from Šuruppak who gave the instructions and the son who received them, and that the teachings contained in the text have been largely preserved. This continuity in the teachings contained in the text reveals that ideal masculinity in ancient Mesopotamian society was shaped by certain values and behavioural patterns independent of historical conditions and social status differences. This study examines the qualities attributed to masculinity by society in Ancient Mesopotamia through the Instructions of Šuruppak and the behavioural patterns and social expectations associated with these qualities.

Keywords: *Ancient Mesopotamia, Wisdom Literature, The Instructions of Šuruppak, Ziusudra, Utnapištim.*

Giriş

Toplum içinde bireylerin sınıflandırılmasında kullanılan temel ölçütlerden biri olan cinsiyet; bir organizmanın eşeyli üreme olarak bilinen üreme sürecinde üstlendiği iki rolden birini ifade eder.¹ Başka bir deyişle cinsiyet; bir bireyin doğuştan sahip olduğu genetik, hormonal, anatomik ve üreme sistemi özelliklerine dayalı olarak erkek veya kadın şeklinde sınıflandırılmasını ifade eder. Sumerce’de erkek cinsiyeti (NITA veya NITAḪ) belirtmek için kullanılan piktograf penis (𒊩); kadın cinsiyeti (MUNUS) belirtmek için kullanılan piktograf ise vulvadır (𒊮). Eski Mezopotamya’nın piktografik yazı sisteminde erkeğin “*penisi olan insan*” kadının ise “*vulvası olan insan*” şeklinde tanımlanması cinsiyetin

¹ Frans De Waal, *Different: Gender Through the Eyes of a Primatologist* (New York: W.W. Norton & Co., 2022), 163.

tanımlandığını ve bu cinsiyetin kadın/erkek olmak üzere ikili yapıya sahip olduğunu açıkça göstermektedir.²

Toplumsal cinsiyet ise cinsiyete bağlı olarak bireylere toplum tarafından atfedilen rollerin, sorumlulukların ve davranış kalıplarının bütünüdür. Başka bir deyişle toplumsal cinsiyet; cinsiyetle ilişkili toplumsal inanç ve normların bütünüdür.³ Sumerce’de “*dağlardan gelen*” anlamındaki KUR ideogramı, Arkaik Dönem (MÖ 3350-3000) sonrasında yalnızca bireylerin coğrafi kökenini değil, aynı zamanda toplumsal statüsünü ve bu statüye bağlı rollerini ifade etmek üzere standart hale gelmiştir. Örneğin; SAL.KUR ideogramı (GEMÉ₂ olarak da transkribe edilebilir) “*kadın köle*” veya “*kadın hizmetçi*”; UŞ.KUR ideogramı ise (ARAD₂ olarak da transkribe edilebilir) “*erkek köle*” veya “*erkek hizmetçi*” anlamına gelir.⁴ Sumerce’de aynı statü ve rolü paylaşan bireylerin cinsiyetlerine göre farklı ideogramlarla gösterilmesi, Eski Mezopotamya’da cinsiyetin sadece biyolojik bir olgu olmadığını aynı zamanda toplumsal olarak inşa edilen bir kategori olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim, Akad Krallığı ve III. Ur Krallığı dönemlerine tarihlenen tayın listelerinde⁵ de ekonomik ve yönetsel düzeyde cinsiyete dayalı ayırımın varlığı açıkça görülmektedir. Zira bu listelerde, erkek işçilere genellikle 60 silâ⁶ arpa verilirken, onlarla aynı işi yapan kadın işçilere ise 30 silâ arpa verildiği kaydedilmiştir.⁷

² Stephanie Lynn Budin, *Gender in the Ancient Near East* (London and New York: Routledge, 2023), 1.

³ Budin, *Gender in the Ancient Near East*, 1.

⁴ Kişi ya da insan anlamına gelen SAG (𒊕) ideogramı, III. Ur Krallığı (yaklaşık MÖ 2112-2004) dönemine tarihlenen satış belgelerinde henüz satılmamış ya da satın alınma sürecinde olan kişileri ifade etmek için kullanırdı: SAG.UŞ (erkek birey) ve SAG.SAL(kadın birey). ARAD₂ ve GEMÉ₂ ideogramları ise sahip olunan kişileri belirtmek için kullanılmıştır. Dolayısıyla ARAD₂ ve GEMÉ₂ bireylerin satın alınmasının ardından başka bir deyişle bağımlı hale geldikten sonraki statülerini belirtirken; SAG ideogramı bireylerin yalnızca geçici bir bağımsızlık durumunu gösterir. Bkz. Joan Goodnick Westenholz and Zsolnay, Ilona, “Categorizing Men and Masculinity in Sumer,” *Being a Man: Negotiating Ancient Constructs of Masculinity*, ed. Ilona Zsolnay (London and New York: Routledge, 2017); Budin, *Gender in the Ancient Near East*, 15.

⁵ Ignace Jay Gelb, “The Ancient Mesopotamian Ration System,” *Near Eastern Studies*, 24/3 (1965), 230-243.

⁶ Eski Mezopotamya’da özellikle arpa gibi tahılların hacimlerini kaydetmek için kullanılan ŞE sisteminde silâ ölçü birimi yaklaşık olarak 1 litreye karşılık gelmektedir. Bkz. Lis Brack-Bernsen, “The 360-Day Year in Mesopotamia,” *Calendars and Years: Astronomy and Time in the Ancient Near East*, ed. John M. Steele (Oxford, UK: Oxbow Books, 2007), 86; Peter Damerow, “Sumerian Beer: The Origins of Brewing Technology in Ancient Mesopotamia,” *Cuneiform Digital Library Journal* (2012), 9.

⁷ Gelb, “Ration System,” 232-233.

İdeogramlar, Eski Mezopotamya'nın ekonomik ve idari belgelerinde cinsiyete dayalı ayrımı somut bir biçimde ortaya koymakla birlikte, bu ayrımın ardında yatan düşünsel ve kültürel nedenleri anlamamıza olanak tanımaz. Buna karşın, Eski Mezopotamya'nın Sumerlerden köklenen ahlaki ve didaktik içeriğe sahip edebi metinleri; bu ayrımın toplumsal ve kültürel temellerini daha geniş bir perspektifte kavramamıza olanak sağlar. Zira bu metinler; kadınlara ve erkeklere atfedilen rolleri, bu rollere uygun görülen davranış kalıplarını ve cinsiyetler arasındaki hiyerarşik ilişkileri gözler önüne sererek cinsiyetin yalnızca biyolojik değil, aynı zamanda kültürel olarak inşa edilmiş bir kavram olduğunu ortaya koyar. Bu bağlamda, bir babanın oğluna yönelik öğretilerini içeren Eski Mezopotamya bilgelik edebiyatının talimat türündeki en eski örneği olan ve farklı tarihsel dönemlere ait çeşitli versiyonlar aracılığıyla günümüze ulaşan Şuruppak'ın Talimatları, erkek cinsiyete atfedilen nitelikleri, bu niteliklerle ilişkili davranış kalıplarını ve toplumsal beklentileri yansıtan eşsiz bir kaynak niteliğindedir.

Şuruppak'ın Talimatları

Eski Mezopotamyalılar, MÖ 3. binyıldan itibaren toplumla ve tanrısal iradeyle uyum içinde başarılı bir yaşam sürme sanatını öğretmek amacıyla çok sayıda metin üretmiş olsalar da bu metinler için içsel bir tanım yapmamış ve bu metinleri bir tür olarak sınıflandırmamışlardır. Nitekim; Eski Mezopotamya'nın çivi yazılı yazını, kehanet ve büyü gibi teknik türler ile sesli olarak icra edilen şarkı ve ilahi gibi türler dışında kendine özgü tür adlandırmalarından yoksundur.⁸ Bu nedenle 19. yüzyıldan itibaren modern Batı düşünce sistemi, Kitab-ı Mukaddes araştırmalarından yola çıkarak Eski Mezopotamya'nın gündelik yaşama ilişkin öğütler sunan ve dönemin entelektüel sorunlarını yansıtan metinlerini “*bilgelik edebiyatı*” başlığı altında değerlendirmeye başlamıştır.⁹ Bilgelik edebiyatı kavramı, modern araştırmacıların Eski Mezopotamya'nın yazılı mirasını anlamlandırmak ve

⁸ Yoram Cohen, *Wisdom from the Late Bronze Age* (Atlanta: Society of Biblical Literature, 2013), 13.

⁹ Wilfred G. Lambert, *Babylonian Wisdom Literature* (Oxford: Clarendon, 1960), 1; Bendt Alster, *Wisdom of Ancient Sumer* (Bethesda, Maryland: COL Press, 1997), 18; Paul-Alain Beaulieu, “The Social and Intellectual Setting of Babylonian Wisdom Literature,” *Wisdom Literature in Mesopotamia and Israel*, ed. Christopher R. Matthews (Atlanta: Society of Biblical Literature, 2007), 3-4; Nili Samet, “Mesopotamian Wisdom,” *The Wiley Blackwell Companion to Wisdom Literature*, ed. Matthew Goff and Samuel L. Adams (New Jersey: Wiley-Blackwell, 2020), 328.

sistematik biçimde incelemek üzere geliştirdikleri kuramsal bir çerçeve olarak günümüzde de geçerliliğini sürdürmektedir.

Wilfred G. Lambert, 1960 yılında yayımladığı “*Babylonian Wisdom Literature*” adlı ünlü eserinde bilgeliğin edebi bir tür olarak Kitab-ı Mukaddes’te bulunan “*Eyüp*”, “*Süleyman’ın Özdeyişleri*” ve “*Vaiz*” kitapları için geçerli olduğunu savunur. Ancak ona göre, bilgelik terimi edebi bir tür olarak her ne kadar Eski Mezopotamya’ya yabancı olsa da içerik açısından Kitab-ı Mukaddes’teki bilgelik kitaplarıyla benzerlik gösteren bazı Eski Mezopotamya metinleri için de kullanılabilir.¹⁰ Bu nedenle Lambert ve ardılları; Eski Mezopotamya’nın çivi yazılı yazınında yer alan atasözlerini, talimatları, dini ağıtları ve öğüt veren ilahileri Kitab-ı Mukaddes’teki bilgelik kitaplarında bir yansıma buldukları için bilgelik edebiyatı kategorisi içine dahil etmişlerdir.¹¹ İkinci Dünya Savaşı’ndan günümüze kadar olan süreçte Eski Mezopotamya yazın külliyyatının önemli ölçüde genişlemesiyle, bu kategoriye İbrani edebiyatında daha az rastlanan ancak bilgelik edebiyatının karakteristik özelliklerini taşıyan fabl ve münazara gibi türler de eklenmiştir.¹²

Eski Mezopotamya bilgelik metinlerinin vazgeçilmez kaynaklarından biri olan Bendt Alster’e göre, Mezopotamya’nın çivi yazılı yazını içinde bilgelik edebiyatı tanımını en çok hak eden metin türü talimatlardır.¹³ Bilgelik edebiyatının en saf ve en temel biçimi olarak kabul edilen talimatlar; toplumsal düzeni korumayı, ahlaki erdemlere teşvik etmeyi ve bireylerin yaşamlarına rehberlik etmeyi amaçlar.¹⁴ Atasözleri ya da kısa perikoplardan oluşan talimatlar; genellikle bir babanın¹⁵ oğluna öğretisi şeklinde

¹⁰ Lambert, *Babylonian Wisdom Literature*, 1.

¹¹ Cohen, *Wisdom from the Late Bronze Age*, 1.

¹² Edmund I. Gordon, “A New Look at the Wisdom of Sumer and Akkad,” *Bibliotheca Orientalis* 17/3-4 (1960): 149.

¹³ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 22.

¹⁴ Yoram Cohen and Nathan Wasserman, “Mesopotamian Wisdom Literature,” *The Oxford Handbook of Wisdom and the Bible*, ed. Will Kynes (New York: Oxford University Press, 2021), 121; Samet, “Mesopotamian Wisdom,” 329.

¹⁵ Eski Mezopotamya’da geleneksel olarak bilgelik, baba figürü veya yaşlı adam figürü ile ilişkilendirilirdi. Ancak bu figür bazen kral figürü ile genişletilir veya değiştirilirdi. Bu durum, Şuruppak’ın Talimatları’nın Standart Sumerce versiyonun yanı sıra Gilgameş Destanı’nın Standart Babilce versiyonunda ve Ur-Ninurta’nın Talimatlarında görülür. Bkz. Yoram Cohen, “The Limit of Transmission: Babylonian Wisdom Literature and Wisdom in Non-Cuneiform Literatures,” *Wisdom Between East and West: Mesopotamia, Greece and Beyond*, ed. Francesco Sironi and Maurizio Viano (Venezia: Edizioni Ca’ Foscari, 2024), 167; Karel van der Toorn, “Why Wisdom Became a Secret: On Wisdom as a Written Genre,” *Wisdom Literature in Mesopotamia and Israel*, ed. Christopher R. Matthews (Atlanta: Society of Biblical Literature, 2007), 21-29.

çerçevesi. Bu çerçeveleme, Yakın Doğu'daki talimat koleksiyonlarında¹⁶ hakim olan yaygın bir modeldir. Bu modelin çivi yazılı yazında en eski örneği ise; Şuruppak'ın Talimatlarıdır.¹⁷

Bilinen hiçbir Sumer edebi eseri, Şuruppak'ın Talimatları kadar uzun soluklu bir aktarım geçmişine sahip değildir. Bu niteliği sayesinde metin, farklı tarihsel dönemlere ait çeşitli versiyonlar ve bu versiyonlara ait çok sayıda nüsha aracılığıyla günümüze ulaşmıştır. Mevcut nüshalar kabaca üç ana versiyona ayrılabilir: MÖ 3. binyılın başlarına tarihlenen Arkaik Sumerce versiyon; MÖ 2. binyılın başlarına ait Klasik Sumerce versiyon ve MÖ 2. binyılın sonlarına tarihlenen Akadca versiyon.¹⁸

Şuruppak'ın Talimatları'nın Arkaik Sumerce versiyonu, günümüz Güney Irak coğrafyasında yer alan Uruk Dönemi yerleşimlerinden Abu Salabikh höyüğünde gerçekleştirilen arkeolojik kazılar neticesinde keşfedilmiştir. Nippur'un kuzeybatısında yer alan ve en son III. Erken

¹⁶ Eski Yakın Doğu'nun çivi yazılı yazında bir babanın oğluna öğretisi şeklinde çerçevelenen en eski tarihli metin Şuruppak'ın Talimatlarıdır. Eski Mezopotamya'nın çivi yazılı geleneğinde benzer konfigürasyon Geç Tunç Çağı'na tarihlenen Şupê-amêli'nin Talimatları'nda (Şimâ Milka olarak da adlandırılır) görülür. Bkz. Cohen, *Wisdom from the Late Bronze Age*, 81-128. Yeni Asur Krallığı döneminde bilgelik edebiyatına ait önemli bir metin olan Ahikar'ın Hikayesi'nde ise bilgelik, baba tarafından değil amca tarafından aktarılmaktadır. Bkz. Frederick C. Conybeare, J. Rendel Harris, Agnes S. Lewis, *The Story of Ahikar from the Syriac, Arabic, Armenian, Ethiopian, Greek, and Slavonic Versions* (London: C. J. Clay and Sons, 1898). Eski Mısır bilgelik edebiyatında sebayt türü, bilgelik öğütlerini aktaran baba, kral, âlim veya vezir figürleri etrafında şekillenir. Örneğin, memur Ptahhotep oğluna, Kral Cheti oğlu Merikare'ye, Kral I. Amenhotep oğlu I. Sesosteris'e ve kâtip Amenemope oğluna bilgelik öğütleri vermektedir. Bkz. Ömer Solak, "Antik Bilgelik Edebiyatından Kişisel Gelişim Kitaplarına: Sebaytlardan Bugüne," *II. Maarif Kongresi Bildirileri – Sosyal Bilimler II. Cilt* (2021): 159-175. Yakın Doğu'nun çivi yazılı olmayan bilgelik edebiyatında ise benzer konfigürasyon Kitabı Mukaddes'te görülür. Bkz. Süleyman'ın Özdeyişleri; *Kitabı Mukaddes: Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)* (İstanbul: Mukaddes Yayınları, 2002), 785.

¹⁷ Cohen, *Wisdom from the Late Bronze Age*, 58; Beaulieu, "The Social and Intellectual Setting," 5; Cohen and Wasserman, "Mesopotamian Wisdom Literature," 121-141; Samet, "Mesopotamian Wisdom," 331; Nili Samet, "Instructions of Shuruppak: The World's Oldest Instructions Collection," *Human Interaction with the Natural World in Wisdom Literature and Beyond*, ed. Laura Quick and Jacqueline Vayntrub (London, New York, Oxford, New Delhi, Sydney: T&T Clark, 2023), 216.

¹⁸ Lambert, *Babylonian Wisdom Literature*, 92-95; Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 31-219; Beaulieu, "The Social and Intellectual Setting," 4; Samet, "Instructions of Shuruppak," 216-217; Walther Sallaberger, "Updating Primeval Wisdom: The Instructions of Şuruppak in Its Early Dynastic and Old Babylonian Contexts," *In the Lands of Sumer and Akkad: New Studies: A Conference in Honor of Jacob Klein on the Occasion of His Eightieth Birthday*, ed. Mordechai Cogan (Jerusalem: The Israel Academy of Sciences and Humanities, 2018), vii.

Hanedanlık döneminde iskan edilmiş olan bu höyükte bulunan talimatın söz konusu versiyonu, Erken Hanedanlık IIIa'ya (Fara Dönemi, yaklaşık MÖ 26. yüzyıl) tarihlendirilmektedir.¹⁹ Daha parçalı bir Arkaik versiyon, günümüzde Irak'ın Bismaya bölgesinde yer alan Sumer kenti Adab'dan gelmekte olup, Sargon öncesi döneme (yaklaşık MÖ 25. yüzyıl) tarihlendirilmektedir. Parçalı Adab tabletinden elde edilen sınırlı bilgiler, Arkaik Sumerce versiyonun iki nüshasının da benzer bir metin geleneğini paylaştığını göstermektedir.²⁰

Abu Salabikh'ten (AbSt) gelen tablet, önyüzde 9, arka yüzde 7 sütundan oluşmakta ve yaklaşık 171 satırlık bir metin içermektedir; ancak bu satırların yaklaşık üçte biri büyük ölçüde eksiktir. Şuruppak'ın Talimatları'nın Abu Salabikh'ten gelen Arkaik Sumerce versiyonu; bir prolog, beş özdeyiş bölümü ve bir epilogdan oluşmaktadır.²¹ Metnin prolog bölümünde talimatları veren öğretici bilge tanıtılır:

“Ülkede yaşamış olan akıllı ve bilge kişi, Şuruppaklı adam, ülkede yaşamış olan akıllı ve bilge kişi, Şuruppaklı adam, oğluna öğüt verdi: Oğlum, sana öğütler vereyim, Dikkatle dinle onları!” (AbSt 1-5)²²

Şuruppak'ın Talimatları'nın Abu Salabikh nüshasında talimatları veren babanın adı belirtilmez, bunun yerine bir dizi nitelikte birlikte *“Şuruppak'ın Adamı”* (lú Şuruppak) unvanı kullanılır. Fara dönemi boyunca, bireylerin ait oldukları kentle tanımlanması oldukça yaygın bir gelenektir. Bu nedenle Şuruppak'ın Adamı ifadesi, *“Şuruppak'tan olan kişi”* veya *“Şuruppaklı”* anlamına gelmektedir.²³ Benzer şekilde, talimatın Adab

¹⁹ Robert D. Biggs, “The Abū Šalābīkh Tablets. A Preliminary Survey,” *Journal of Cuneiform Studies* 20/2 (1966): 73-88

²⁰ Cohen, *Wisdom from the Late Bronze Age*, 58; Samet, “Instructions of Shuruppak,” 216-217; Sallaberger, “Updating Primeval Wisdom,” ix.

²¹ Arkaik Sumerce versiyonun birinci özdeyiş bölümü, çoğunlukla oğlunun gayrimenkullerini ve sosyal ilişkilerini yönetmesiyle ilgilidir. İkinci özdeyiş bölümü, suç faaliyetlerine karşı birtakım talimatlar içerir. Üçüncü özdeyiş bölümü; cinayet, hırsızlık ve uygunsuz cinsel davranışlar gibi toplumsal düzeni tehdit eden eylemleri yasaklayan talimatlara odaklanır. Dördüncü özdeyiş bölümünün başında yalnızca birkaç talimat yer almakta, daha sonra atasözleri ve kısa alıntılar gibi diğer bilgelik öğeleri sıralanmaktadır. Talimatlardan çok atasözlerini içeren beşinci bölüm ise özellikle kraliyet meselelerine yoğunlaşmaktadır. Bendt Alster'in *Wisdom of Ancient Sumer* adlı eserinde metin bölümleri şu şekilde numaralandırılmıştır: Prolog 176:1-177:5; 1. Özdeyiş Bölümü 177:6-178:15; 2. Özdeyiş Bölümü 178:16-25; 3. Özdeyiş Bölümü 178:26-180:45; 4. Özdeyiş Bölümü 180:46-185:144; 5. Özdeyiş Bölümü 185:146-165; Epilog 185:166-171. Bkz. Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 176-195. Ayrıca Bkz. Sallaberger, “Updating Primeval Wisdom,” ix; Samet, “Instructions of Shuruppak,” 217.

²² Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 177.

²³ Sallaberger, “Updating Primeval Wisdom,” ix.

nüşhasında da talimatları veren babanın adı geçmez. Talimatların muhatabı olan oğlun adı ise Abu Salabikh nüşhasında geçmez iken Adab nüşhasında oğul için “*kayınpeder*” anlamına gelen “*ÛR.AŠ*” unvanı kullanılmıştır. Bu unvan, metaforik olarak talimatların muhatabı olan oğlun gelecek kuşakların atası ve koruyucusu olarak konumlandırıldığını göstermektedir.²⁴

Şuruppak’ın Talimatları’nın, Bendt Alster tarafından Standart Sumerce (SS) olarak adlandırılan ve Eski Babil Krallığı dönemine (MÖ 19-18. yüzyıllar) tarihlenen Klasik Sumerce versiyonu, Eski Babil edebi geleneğinin önemli bir parçasını oluşturur. Bu versiyonun, nüshalarının büyük bir kısmı Nippur ve Ur kentlerinden gelmektedir. Ancak talimat, Kiş ve Susa gibi diğer kentlerde de iyi bilinmektedir.²⁵

Klasik Sumerce versiyon, 290 satırıyla Erken Hanedanlık Dönemine tarihlenen Arkaik Sumerce versiyonu takip etmekle birlikte (en belirgin şekilde AbSt) ondan yaklaşık 120 satır daha uzundur.²⁶ Bu fark, talimatta yer alan eski öğütlerin genişletilmesi ve talimata yeni öğütlerin eklenmesiyle oluşur.²⁷ Yapı bakımından Klasik Sumerce versiyon; genişletilmiş bir prolog ve epilogla çerçevelenmiş üç uzun özdeyiş bölümüne sahiptir.²⁸ Bu versiyonun, Arkaik Sumerce versiyona kıyasla daha bilgilendirici olan prolog bölümü ise şu şekildedir;

²⁴ ÛR.AŠ | dumu-ni-ra. Alster, bu unvanın muhtemelen Abu Salabikh versiyonunda yer aldığı ancak korunamadığını belirtir. Bkz. Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 104-105.

²⁵ Alhena Gadotti, “Sumerian Wisdom Literature,” *Women in the Ancient Near East*, ed. Mark W. Chavalas (London: Routledge, 2014), 59-74.

²⁶ Sallaberger, “Updating Primeval Wisdom,” xvii-xxvi; Samet, “Instructions of Shuruppak,” 218.

²⁷ Klasik Sumerce versiyonun ilk bölümü, büyük ölçüde Arkaik Sumerce versiyonun 1-3. bölümlerinin sırasını takip eder ve ardından yeni talimatlarla genişletilir. İkinci bölüm, Arkaik Sumerce versiyonun dördüncü bölümündeki talimatlarla başlar ve ağırlıklı olarak yeni talimatlardan oluşan eklemelerle devam eder. Üçüncü bölüm ise esasen yeni talimatlardan oluşmakla birlikte, başında ve sonunda Arkaik Sumerce versiyonun dördüncü bölümden sonlarına doğru ise beşinci bölümünden bazı öğütleri içerir. Bu düzenleme, Eski Babil katiplerin Klasik Sumerce versiyonun başında Arkaik Sumerce geleneğine bağlı kaldıklarını, talimatın içeriğindeki esas yenilikleri ise en son bölüme bıraktıklarını göstermektedir. Bkz. Sallaberger, “Updating Primeval Wisdom,” xvii-xxvi; Samet, “Instructions of Shuruppak,” 218.

²⁸ Bendt Alster’ın *Wisdom of Ancient Sumer* adlı eserinde metin bölümleri şu şekilde numaralandırılmıştır: Prolog: 56:1-57:10.1. Özdeyiş Bölümü : 58:11-71:75.2. Özdeyiş Bölümü: 72:76-81:145.3. Özdeyiş Bölümü: 82:146-100:282. Epilog: 100:283-290. Ayrıca Bkz. Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 56-102; Samet, “Instructions of Shuruppak,” 217.

“O günlerde, o uzak günlerde²⁹. O gecelerde, o uzak gecelerde. O yıllarda, o uzak yıllarda. O zamanlar ülkede özenli sözlerle nasıl konuşulacağını bilen bilge kişi yaşıyordu. Ülkede özenli sözlerle nasıl konuşulacağını bilen bilge kişi Šuruppak yaşıyordu. Šuruppak oğluna talimatlar verdi. Ubara-Tutu'nun oğlu Šuruppak oğlu Ziusura'ya talimatlar verdi: Oğlum, sana talimatlar vermeme izin ver: Onlara dikkat etmelisin!” (SS 1-9)³⁰

Šuruppak'ın Talimatları'nın Klasik Sumerce versiyonunda, Arkaik Sumerce versiyonda olduğu gibi talimatları veren babanın adı açıkça belirtilmemiştir. Ancak bu versiyonda, talimatları veren babanın Šuruppak kentinin bilinen tek kralı olan Ubar-Tutu'nun oğlu olduğu anlaşılmaktadır.³¹ Sumer Kral Listesi'ne göre, Ubar-Tutu 18.600 yıl boyunca hüküm sürmüş ve Tufan'dan önce tahtta bulunan son Sumer kralı olmuştur. Bu nedenle, Klasik Sumerce versiyonda talimatları veren babanın bir kral olduğu varsayılır.³²

Šuruppak'ın Talimatları'nın Klasik Sumerce versiyonunda, Arkaik Sumerce versiyondan farklı olarak ise talimatların muhatabı oğlun adı net bir şekilde belirtilmiştir. Bu kişi, Sumer Tufan anlatısının yanı sıra Gılgameş Destanı ve Atraḥasīs gibi Mezopotamya geleneğine ait önemli metinlerde “uzun ömürlü” anlamına gelen Akadca ismi “*Utnapištim*” olan Ziusudra'dır.³³ Klasik Sumerce versiyonda kral olduğu varsayılan babası tarafından Ziusudra'ya verilen talimatların, onun halkına iyi bir önder olmasını amaçladığı düşünülse de bu talimatların kraliyet bağlamında ortaya çıktığını gösteren herhangi bir unsur bulunmamaktadır. Söz konusu talimatların büyük çoğunluğu günlük yaşam pratiklerinden ve halkın genel deneyimlerinden türemiştir.³⁴

Yaklaşık dört yüz yıl süren Kassit Dönemi'nde (MÖ 1570-1155), Eski Mezopotamya'daki entelektüel yaşam önemli bir dönüşüm geçirmiş ve büyük

²⁹ Šuruppak şehri, Eski Mezopotamya geleneğinde Eridu, Bad-Tibira, Larak ve Sippar ile, Tufan öncesi beş şehirden biri olarak anılmaktadır. Bu nedenle, Eski Babil Krallığı Dönemi'ne tarihlenen Šuruppak'ın Talimatları'nın SS versiyonunda prolog “O günlerde, o çok uzak günlerde” ifadesiyle başlar. Bkz. Beaulieu, “The Social and Intellectual Setting,” 5.

³⁰ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 56-58.

³¹ Lambert, *Babylonian Wisdom Literature*, 93.

³² Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 32-33.

³³ Thorkild Jacobsen, “The Eridu Genesis,” *Journal of Biblical Literature* 100 (1981): 513-529; Andrew R. George, *The Babylonian Gilgamesh Epic: Introduction, Critical Edition and Cuneiform Texts*, vol. 2 (Oxford: Oxford University Press, 2003).

³⁴ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 26.

ölçüde tanrılar ile insanlar arasında arabuluculuk yapma ihtiyacına odaklanmıştır. Bu nedenle Kassit Dönemi'nde katipler; okullarda aldıkları temel eğitimin ardından tapınaklarda, saraylarda veya bilgili ailelerin özel evlerinde uzmanlık eğitimi görmüşlerdir.³⁵ Bu gelişmeler, Eski Babil Krallığı döneminde genç katip adaylarının eğitim gördüğü edubba kurumunun işlevini kaybetmesine ve kurum müfredatını oluşturan Sumer edebiyatının büyük bir kısmının yok olmasına yol açmıştır.³⁶ Ancak Şuruppak'ın Talimatları, MÖ 2. binyılın sonlarına tarihlenen Akadca versiyonu ile Sumer edebiyatında yaşanan bu büyük kırılmayı aşarak günümüze ulaşmayı başarmıştır.³⁷

Şuruppak'ın Talimatları'nın Akadca versiyonu üç farklı kaynaktan bilinmektedir: Orta Asur dönemine ait Asur'dan gelen Akadca küçük bir fragman (Akk₁); metnin ilk üçte birlik bölümünü içeren muhtemelen Orta Babil dönemine ait bir fragman (Akk₂) ve muhtemelen Orta Tunç Çağı Suriye'sine ait Akadca-Hurricce iki dilli bir fragman (Akk₃). Ancak araştırmacılar, Akadca versiyonun günümüze ulaşan kaynaklardan daha eski bir geçmişe sahip olduğunu varsaymaktadır.³⁸

Akk₁ olarak adlandırılan fragman, Asur'dan gelen VAT 10151 numaralı tablettir. Bu tablet ilk kez *Keilschrifttexte aus Assur Religiösen Inhalts* dizisinin 27. yayını içinde yayımlanmış, daha sonra Wilfred G. Lambert tarafından *Babylonian Wisdom Literature* adlı eserde yeniden yayınlanmıştır. Tabletten ön yüzünde 7-23. satırlar, arka yüzünde ise 58-72. satırlar (61. satır hariç) korunmuştur. Bu fragmanın 1-6. satırları, Klasik Sumerce versiyonun 2-7. satırlarıyla birebir örtüşmektedir. Bu durum, söz konusu metnin esasen Klasik Sumerce versiyonun Akadca'ya yapılmış bir çevirisi olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.³⁹ Akk₂ olarak adlandırılan fragman ise British Museum koleksiyonundaki BM 50522, 52767, 52946 ve 77468 numaralı tabletlerden oluşmaktadır. Bu fragman, Wilfred G. Lambert tarafından tanımlanmış ve tarihlendirilmiştir.⁴⁰ Tabletlerin satır yapısı ve içeriği, Bendt Alster'in 2005 tarihli *Wisdom of Ancient Sumer* çalışmasında Lambert'in kopyalarıyla birlikte Plaka 13-15'te yayımlanmıştır.⁴¹ Akk₂,

³⁵ Söz konusu uzmanlık eğitimi üç ana disipline ayrılır: Bārûtu (Kahinlik Sanatı), Ašipûtu (Şeytan Çıkarma Sanatı) ve Kalûtu (Ağıt Yakma Sanatı). Bkz. Beaulieu, "The Social and Intellectual Setting," 11.

³⁶ Lambert, *Babylonian Wisdom Literature*, 14; Beaulieu, "The Social and Intellectual Setting," 11.

³⁷ Sallaberger, "Updating Primeval Wisdom," xxvi.

³⁸ Samet, "Instructions of Shuruppak," 220.

³⁹ Alster, *Wisdom of Ancient Sumer*, 48; Lambert, *Babylonian Wisdom Literature*, 92-95.

⁴⁰ Alster, *Wisdom of Ancient Sumer*, 48.

⁴¹ Alster, *Wisdom of Ancient Sumer*, 48.

Klasik Sumerce versiyonun Akadca çevirisi niteliğinde olup, bazı yerlerde dilsel varyantlar ve çeviri farklılıkları göstermektedir. Akk₁ ve Akk₂ fragmanlarını oluşturan tek dilli tabletlerin, Orta Asur ve Orta Babil dönemine tarihlenmesi esas olarak paleografik ve dilbilimsel özelliklere dayanmaktadır. Stefano Seminara, Asurca tabletin I. Tiglath-pileser (MÖ 1115-1077) dönemine ait olabileceğini ileri sürmüştür. Söz konusu dönem, Babil edebiyatına olan ilginin Asur'da en yoğun olduğu zaman dilimidir. Zira bu tarihsel süreçte I. Tiglath-pileser, Babil tabletlerini ganimet olarak Asur'a getirmiştir. Bununla birlikte, söz konusu Orta Asur dönemine ait fragmanın kesin tarihini belirlemek mümkün değildir.⁴²

Kökeni kesin olarak bilinmeyen Akadca-Hurricce fragman ise, 1996 yılında Manfred Krebernik tarafından yayınlanmış ve Miguel Civil tarafından Şuruppak'ın Talimatları'nın bir parçası olarak tanımlanmıştır. Krebernik, *Fragment einer Bilingue* adlı çalışmada, her iki yüzünde⁴³ ikişer sütunla günümüze ulaşan tabletin sol sütununda Akadca yazılmış edebi bir metin bulunduğunu; sağ sütunda ise bu metnin Hurricce çevirisinin yer aldığını öne sürmüştür.⁴⁴Bu öneri, Bendt Alster tarafından metnin yeniden yapılandırılması ile doğrulanmıştır. Şuruppak'ın Talimatları'nın Akadca-Hurricce fragmanı, Emar ve Ugarit'te ele geçen çift dilli metinlere benzerlik göstermektedir. Bu metinlerde Sumerce metin sol sütunlarda, Sumerce metnin Akadca çevirisi ise sağ sütunlarda yer alırken; söz konusu fragmanda sol sütunlarda Akadca metin, sağ sütunlarda ise buna karşılık gelen Hurricce çeviri bulunmaktadır. Bu özelliği nedeniyle Akk₃ fragmanının Orta Tunç Çağı Suriye'sine ait olabileceği düşünülmektedir.⁴⁵

Klasik Sumerce versiyonda talimatları veren Ubar-Tutu'nun oğlu Şuruppak, Akadca versiyonda adının Akadca karşılığı *Šuruppakku* adıyla; talimatların muhatabı olan oğlu Ziusudra ise adının Akadca karşılığı *Utnapištim* adıyla karşımıza çıkmaktadır.⁴⁶ Akadca versiyonun fragmanlarının birbirinden farklılık göstermesi nedeniyle bu versiyonun yapısı, kapsamı ve içeriği tam olarak ortaya konulamamıştır. Bununla birlikte, belirgin bir şekilde Klasik Sumerce versiyonu takip ettiği bilinen Akadca

⁴² Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 207.

⁴³ Krebernik tabletin her iki yüzeyi de oldukça düz olduğundan, hangisinin ön, hangisinin arka olduğu belirleyememiştir. Bkz. Manfred Krebernik, "Fragment einer Bilingue," *Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie* 86 (1996), 170.

⁴⁴ Krebernik, "Fragment einer Bilingue," 172.

⁴⁵ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 207-208; Krebernik, "Fragment einer Bilingue," 172.

⁴⁶ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 207-208; Samet, "Instructions of Shuruppak," 220.

versiyon, Klasik Sumerce metin aracılığıyla kısmen yeniden yapılandırılmış ve bu versiyonun tamamlanmasında kullanılmıştır.⁴⁷

Šuruppak’ın Talimatları’nda İdeal Erkekliğin Temsilcisi: Baba Figürü

Šuruppak’ın Talimatları’nın MÖ 3. binyılın başlarına tarihlenen Arkaik Sumerce versiyonunda öğütleri veren Šuruppaklı baba, kraliyet ailesine mensup bir figür olarak sunulmaz; bunun yerine, geçimlik toprağa sahip, tarımsal üretimle uğraşan “*RU.lugal*” sınıfına ait bir birey olarak betimlenir.⁴⁸ MÖ 2. binyılın başlarına tarihlenen Šuruppak’ın Talimatları’nın Klasik Sumerce versiyonunu derleyen Eski Babil Krallığı dönemi katipleri ise onu Šuruppak kentinin bilinen tek kralı Ubar-Tutu’nun oğlu olarak kraliyet ailesi içine konumlandırmıştır. Ancak bu katipler, Arkaik Sumerce versiyonda yer alan talimatları kraliyet bağlamına uyarlama ya da sonradan eklenen talimatları bu çerçeveye entegre etme yönünde bir girişimde bulunmamışlardır. Klasik Sumerce versiyonu belirgin bir şekilde takip ettiği bilinen MÖ 2. binyılın sonlarına tarihlenen Akadca versiyonda da talimatın kraliyet bağlamı veya kısmen yapılandırılan içeriği değişmemiştir. Bu durum, Eski Mezopotamya’nın ataerkil toplum yapısında ideal erkekliğe dair anlayışın, tarihsel koşullardan ya da toplumsal statü farklılıklarından bağımsız olarak belirli normatif değerler ve davranış kalıpları etrafında şekillendiğini ortaya koyar. Söz konusu normatif değerlerin ve davranış kalıplarının aktarıcısı, Šuruppak’ın Talimatları’nın tüm versiyonlarında bilginin ve deneyimin kaynağı olarak konumlanan baba figürüdür. Dolayısıyla Šuruppaklı baba ideal erkekliğin hem öğreticisi hem de temsilcisi konumundadır.

⁴⁷ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 57-73.

⁴⁸ MÖ 3. binyılın başlarına tarihlenen Šuruppak’ın Talimatları’nın Arkaik Sumerce versiyonunun Abu Salabikh nüshasında talimatları veren baba, talimatta kraliyet ailesi veya şehir devletinin en üst düzey yöneticileri (rahipler ve generaller) arasında gösterilmemiştir. Buna karşın oğluna yönelttiği; “Tarlana bir yol üzerine kurma; yıkımı ezicidir” (AbSt 6), “Çöl eşiği (onager) satın alma; o yalnızca bir günlük fayda sağlar” (AbSt 43), “Köle kızınla cinsel ilişkiye girme; o seni ihmal edecektir” (AbSt 44) ve “Bir çiftçinin oğlunu dövme; o da senin sulama kanalına zarar verecektir” (AbSt 47) şeklindeki talimatlar, onun tarımsal üretimle yakından ilgilendiğini, köle sahibi olduğunu ve emrinde çalışan çiftçilerin bulunduğunu göstermektedir. Bu da onu Sargon öncesi dönemde Girsu’da faaliyet gösteren, Urukagina reformlarından sonra “Bau Evi” olarak anılan Hanım’ın örgütüne bağlı birinci gruba (geçimlik toprağa sahip olan erkekler) yani “*RU.lugal*” sınıfına yerleştirir. Bkz. Sallaberger, “Updating Primeval Wisdom,” xiv-xvii. Ayrıca Bkz. Rosemary Prentice, *The Exchange of Goods and Services in Pre-Sargonic Lagash* (Münster: Ugarit-Verlag, 2010), 71.

Šuruppak'ın Talimatları'nda ideal erkekliğin temsilcisi baba figürü; otoriteye boyun eğen, evlilik kurumunu ve aile ilişkilerini önemseyen, tedbirli, aşırılıklardan uzak duran, ölçülü bir refah arayışında olan, toplumsal ilişkileri gözetken ve değişim yerine mevcut düzeni korumayı tercih eden bir birey olarak resmedilir. Bu çerçevede ideal erkek; otoriteye ve hiyerarşiye itaat eden, aile içi hiyerarşiye saygı gösteren, soyunun devamını uygun eş seçimiyle güvence altına alan, zina ve uygunsuz ilişkilerden uzak duran, toplum nezdindeki itibarını dikkatle koruyan, askeri erdem ve cesaret sahibi olan, kamusal alanda etkin rol üstlenen ve asli nitelikleri arasında tevazu ile çalışkanlığı barındıran bir figür olarak şekillenir.⁴⁹

Otoriteye ve Hiyerarşiye İtaat

Ataerkil bir toplum yapısına sahip Eski Mezopotamya'da eril cinsiyetten beklenen en temel davranış kalıplarının başında; toplumsal hiyerarşide kendinden üstün olanların otoritesine koşulsuz itaat etmek gelirdi. Šuruppak'ın Talimatları'nda ise bu toplumsal norm, ataerkil düzenin temelini oluşturan baba otoritesine itaat üzerinden somutlaştırılmıştır. Başka bir deyişle talimata göre oğulun, ideal erkekliğin temsilcisi olan babasının otoritesine itaat etmesi ileride benzer bir otorite figürü olarak aile ve toplum içindeki yerini almasının ön koşuludur. Bu ön koşul, Šuruppak'ın Talimatları'nın tüm versiyonlarında bilginin ve deneyimin kaynağı olarak konumlandırılan baba figürünün oğluna seslendiği prologda açıkça görülür.⁵⁰

“Oğlum, sana talimatlar vereyim, onlara dikkat et!” (AbSt 4-5)⁵¹

“Oğlum, sana talimatlar vermeme izin ver: dikkat etmelisin! Ziusudra, sana bir söz söyleyeyim; onlara dikkat gösterilsin! Talimatlarımı ihmal etme! Söylediğim sözleri çiğneme! (SS 9-12; Akk₁ 9-12; Akk₃ 9-12) Yaşlı bir adamın talimatları değerlidir; onlara uymalısın⁵²!” (SS 13; Akk₃ 13)⁵³

Söz konusu prolog'da olumsuz emirler, yani yasaklayıcı kipler (Yapma..!) doğrudan kural koyucu bir işlev taşıırken; bildirici cümlelerde kullanılan indikatif kipler (Uymalısın..!) ise davranışın olası sonuçlarını

⁴⁹ Samet, “Instructions of Shuruppak,” 226.

⁵⁰ Sallaberger, “Updating Primeval Wisdom,” x-xviii.

⁵¹ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 176.

⁵² Akk₃'te “uymalısın” yerine “inanmalısın” fiili kullanılmıştır. Bkz. Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 58.

⁵³ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 58.

bildirerek dolaylı bir kural işlevi görür.⁵⁴ Dolayısıyla bilginin ve deneyimin kaynağı olarak konumlandırılan baba figürünün oğluna seslendiği prolog ataerkil düzenin hem toplumsal hem de düşünsel temelini meşrulaştıran bir giriş işlevi üstlenmektedir.

Talimatın daha gelişmiş versiyonu olarak kabul edilen Klasik Sumerce versiyonda baba figürü ayrıca tanrı benzetmesiyle kutsanır:

“Bir baba, bir ismi parlatan kişisel bir tanrı gibidir. Bir baba, kişisel bir tanrı gibidir; sözleri adildir. Bir babanın öğütlerine kulak vermelisin!” (SS 268-270)⁵⁵

Bu kutsama babanın aile içindeki otoritesini sorgulanamaz kılmanın yanı sıra erkek egemenliğini ilahi bir düzenin parçası olarak meşrulaştırır. Dolayısıyla metin, yalnızca öğüt verme amacı taşımaz aynı zamanda ataerkil toplum yapısının temelini oluşturan değer ve inançların kuşaktan kuşağa aktarımını sağlayan ideolojik bir söylem alanı olarak işlev görür. Bu bağlamda talimatların muhatabı oğulun rolü ise babasının bilgeliğini ve deneyimlerini içselleştirerek ataerkil düzenin sürdürücüsü olarak şekillenir.

Šuruppak’ın Talimatlarına göre ideal erkek; sadece baba otoritesine değil, aynı zamanda toplumdaki hiyerarşik düzende kendisinden üst konumda olanların otoritesine de saygı duymalıdır. Bu beklenti, Šuruppak’ın Talimatları’nın hem Arkaik Sumerce hem de Klasik Sumerce versiyonlarında açık biçimde dile getirilmiştir:

“Boyun, iri olana (saygı değer olana); eğilmelidir. Ağzın kendin için güçlü olanın önünde yere serilmelidir.” (AbSt 134-135; SS 206)⁵⁶

Šuruppak’ın Talimatları’nın gelişmiş versiyonu olarak kabul edilen Klasik Sumerce versiyonda, oğlun otoritesine saygı göstermesi gereken kişiler yalnızca baba ve toplumsal hiyerarşik düzende kendisinden üstün olan bireylerle sınırlı kalmaz. Talimatın bu versiyonunda ideal erkekte beklenen davranış kalıpları arasında, aile içi hiyerarşide kendisinden üstün konumda olan anne, ağabey, abla otoritesine saygı göstermek de yer alır.

Šuruppak’ın Talimatları’nın Klasik Sumerce versiyonunda anne otoritesine duyulması gereken saygı ve ona karşı sergilenmesi gereken davranış biçimi şu sözlerle vurgulanır:

⁵⁴ Sallaberger, “Updating Primeval Wisdom,” x.

⁵⁵ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 98.

⁵⁶ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 185, 91.

“Annene kibirli bir söz söyleme; bu sana karşı nefret doğurur. Annenin ve tanrının sözlerini küçümseme! Anne, insana yaşam veren Utu⁵⁷ gibidir.” (SS 255-257)⁵⁸

Eski Mezopotamya’da annelik, tıbbi metinlerde genellikle “erītu” (hamile kadın) ve “ālittu” (doğuran kadın) terimleriyle; hukuki ve edebî metinlerde ise Sumerce “ama” veya Akadca “ummu” terimleriyle tanımlanır. Ālittu terimi, çocuğu dünyaya getiren anneyi ifade ederken, ama ve ummu terimleri doğum sürecinin başarıyla tamamlanmasının ardından kazanılan anne kimliğini, başka bir deyişle çocuğa bakan, onu büyüten kişiyi tanımlar. Bu kavramsal çerçeve, Eski Mezopotamya’da anneliğin yalnızca biyolojik bir süreçle sınırlı olmadığını; doğum sonrasında üstlenilen toplumsal roller, bakım sorumluluğu ve besleyici davranışlar yoluyla inşa edilen karmaşık bir kimlik olduğunu açıkça ortaya koyar.⁵⁹ Şuruppak’ın Talimatları’nın Klasik Sumerce versiyonunda ama terimiyle işaretlenen anne figürü; yukarıda atıf yapılan SS 255-257 satırlar arasındaki talimatlara göre biyolojik, toplumsal ve ilahi olmak üzere çok katmanlı bir role sahiptir. Söz konusu talimatlarda anne figürünün biyolojik rolü, doğurganlık ve yaşam verme nitelikleri bağlamında Güneş ve Adalet Tanrısı Utu ile özdeşleştirilerek vurgulanırken toplumsal rolü, anneye yönelik kibirli bir dilin olası nefret doğurma potansiyeline dair yapılan uyarıyla; ilahi rolü ise sözlerinin tanrının sözleriyle eşdeğer kabul edilmesiyle vurgulanır. Bu bağlamda talimat, anneye atfettiği biyolojik, toplumsal ve ilahi rollerle onun otoritesini meşrulaştırır ve güçlendirir; böylece ideal erkek, talimatta hem kutsal hem de ahlaki bir otorite olarak konumlanan anneye itaat etmekle yükümlü kılınır.

Şuruppak’ın Talimatları’nın Klasik Sumerce versiyonunda ağabey otoritesine saygı; koruyucu, yol gösterici ve aile meselelerinde söz sahibi baba

⁵⁷ Şuruppak’ın Talimatları’nda tanrılardan ve dini unsurlardan genel olarak çok nadiren bahsedilir. Bu durum, Bendt Alster tarafından metnin seküler doğasının kanıtı olarak yorumlanmıştır. Ancak yakın tarihli bazı çalışmalarda Klasik Sumerce versiyonda tanrılara ve dini uygulamalara yapılan az sayıdaki göndermelere dikkat çekmişlerdir. Bkz. Jacob Klein and Nili Samet, “Religion and Ethics in Sumerian Proverb Literature,” *Marbeh Hokmah: Studies in the Bible and the Ancient Near East in Loving Memory of Victor Amigodur Hurowitz*, ed. Shamir Yona, Edward L. Greenstein, Mayer I. Gruber, Peter Machinist (Winona Lake: Eisenbrauns, 2015), 295-322.

⁵⁸ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 98.

⁵⁹ M. Erica Couto-Ferreira, “Real Women across the Ancient World, Being Mothers or Acting (Like) Mothers? Constructing Motherhood in Ancient Mesopotamia,” *Women in Antiquity*, ed. Stephanie L. Budin and Jean M. Turfa (London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2016), 25-34.

figürü üzerinden tanımlanırken; abla otoritesine saygı ise yaşam veren anne figürü üzerinden şekillendirilir:

“Bir ağabey gerçekten bir baba gibidir; bir abla gerçekten bir anne gibidir! Ağabeyine dikkat göstermelisin. Annen gibi olan ablana da destek olmalısın.” (SS 172-174)⁶⁰

Talimatta geçen *“ağabeyine dikkat göstermelisin”* ifadesi, ağabeyin tecrübe ve bilgeliğine kulak vermeyi, onun sözlerini önemsemeyi ve ona karşı saygılı bir tutum takınmayı öğütler. *“Annen gibi olan ablana da destek olmalısın”* ifadesi ise ablanın anneye özgü şefkatli ve destekleyici rolünü vurgulamakla kalmaz; aynı zamanda onun otoritesine karşı duyulması gereken saygıyı da pekiştirir.

Soyun Devamını Sağlama

Eski Mezopotamya’da erkekliğin temel niteliklerinden biri soyunu sürdürebilme yetisidir. Bu yeti, erkeğin toplumsal konumunu ve meşruiyetini belirleyen başlıca ölçütlerden biri olarak kabul edilirdi. Başka bir deyişle üreme yetisi, ideal eril kimliğin ayrılmaz bir parçasıydı ve bu yetinin yokluğu erkeğin kamusal alanda tam anlamıyla erkek olarak sayılmamasına yol açardı.⁶¹

Eski Mezopotamya’da soyunun devamını sağlamak, yaşamda olduğu kadar ölümden sonraki hayatta da erkeğin konumunu ve kaderini belirleyen en önemli unsurlardan biriydi.⁶² Bu durumun çarpıcı bir yansıması *“Gilgameş, Enkidu ve Ölüler Diyarı”* mitinde görülür:⁶³

“Yedi çocuğu olan adamı gördün mü? Gördüm. Durumu nasıl? Küçük tanrılarla birlikte bir sandalyeye oturur ve olup biteni dinler.” (267-268. satır)

“Hiç çocuğu olmayan adamı gördün mü? Gördüm. Durumu nasıl? Pişmiş tuğla gibi sert ekmek yer.” (269-270. satır)

⁶⁰ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 86-87.

⁶¹ Ilan Peled, *Masculinities and Third Gender: The Origins and Nature of an Institutionalized Gender Otherness in the Ancient Near East* (Münster: Ugarit-Verlag, 2016), 203.

⁶² Peled, *Masculinities and Third Gender*, 203.

⁶³ Alhena Gadotti, *Gilgamesh, Enkidu, and the Netherworld and the Sumerian Gilgamesh Cycle*, *Untersuchungen zur Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie* 10 (Boston–Berlin: De Gruyter, 2014), 159-160.

Eski Mezopotamya toplumunda böylesine belirleyici bir öneme sahip olan soyunu sürdürebilme yetisi, Şuruppak'ın Talimatları'nın hem Arkaik Sumerce hem Klasik Sumerce versiyonlarında da ideal erkekliğin temel nitelikleri arasında yer alır ve şu sözlerle ifade edilir:

“Evli bir erkek iyi donatılmış demektir; evli olmayan bir adam bir samanlıkta uyur.” (AbSt 123-124; SS 185-186)⁶⁴

Eski Mezopotamya toplumunda evlilik, erkeğin meşru soy sürdürme aracı olarak kabul edilirdi.⁶⁵ Bu nedenle Şuruppak'ın Talimatları'nda erkeğin soy sürdürme yetisine ilişkin talimat, evlilik temelli bir eril hiyerarşi çerçevesinde verilmiştir. Bu bağlamda talimatta evli erkek, *“iyi donatılmış”* nitelmesiyle toplumsal açıdan yeterli ve onaylanmış bir figür olarak sunulmuş; bekar erkek ise *“bir samanlıkta uyur”* metaforuyla toplumun dışına itilmiş, eksik ve yetersiz bir konumda resmedilmiştir. Şuruppak'ın Talimatları'nda ortaya konan evlilik temelli eril hiyerarşi, evliliğin sadece bir birliktelik biçimi değil, aynı zamanda çocuk sahibi olma aracı olması nedeniyle erkekliğin meşruiyet kazanması ve tanınması açısından Eski Mezopotamya'da ne denli önemli bir rol oynadığını gösterir.

Uygun Eş Seçimi

Eski Mezopotamya toplumunda erkeğin eş seçimi kişisel bir tercih olarak algılanmazdı. Zira bu seçim; ailenin soyunun devamı, sosyal statüsünün korunması ve refahının güvence altına alınmasının yanı sıra toplumsal düzenin sürdürülmesi ve ataerkil ideolojinin devamlılığı açısından da büyük önem taşırdı. Bu bağlamda uygun eş seçimi, erkek bireye aile ve toplum tarafından yüklenen başlıca sorumluluklardan biriydi.

Şuruppak'ın Talimatları'nda da oğuldan beklenen en önemli sorumluluklardan biri de hem ailenin soyunun devamını hem de ataerkil düzenin sürdürülebilirliğini uygun bir eş seçimiyle güvence altına almaktır. Talimatta bu nedenle ideal erkekliğin temsilcisi konumundaki Şuruppaklı baba, oğluna uygun eş seçiminde gözetmesi gereken temel ölçütler aktarır. Bu ölçütlerden ilki, evlenilecek kadının erkeğin soyunu sürdürebilme yetisine sahip olmasıdır. Söz konusu ölçüt, talimatın Klasik Sumerce versiyonunda şu ifadeyle dile getirilmiştir:

⁶⁴ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 184, 57.

⁶⁵ Marten Stol, *Women in the Ancient Near East*, trans. Helen and Mervyn Richardson (Berlin: De Gruyter, 2016), 60-61.

“Zayıf bir eş her zaman kader tarafından ele geçirilir.” (SS 118)⁶⁶

Talimatta geçen “zayıf eş” kavramı, Eski Mezopotamya’da kadının kimliği ve değeri büyük ölçüde çocuk doğurma yeteneğiyle özdeşleştiğinden çocuk doğurma yetersizliğini ifade eder. Doğurgan olmayan bir eş, erkeğin ideal eril kimliğinin merkezinde yer alan soy sürdürme sorumluluğunu yerine getirmesini imkânsız kıldığından, bu durum talimatta erkeğin olumsuz bir yazgının pençesine düşmesi anlamına gelen “kader tarafından ele geçirilmek” ifadesiyle karşılığını bulur.

Eski Mezopotamya toplumunda sosyal sınıf ve statü belirgin bir biçimde ayrıştığından Şuruppak’ın Talimatları’na göre uygun eş seçiminde gözetilmesi gereken bir diğer ölçüt, kadının erkeğin toplumsal statüsünü korumasına katkı sağlayacak bir konumda bulunmasıdır.⁶⁷ Talimatın Klasik Sumerce versiyonunda bu statü ölçütü, “festival sırasında eş seçmeme” uyarısıyla somutlaştırılmıştır:

“Bir festival sırasında eş seçmemelisin. Onun içi yanıltıcıdır; dışı yanıltıcıdır. Üzerindeki gümüş ödünç alınmıştır; üzerindeki lapis lazuli ödünç alınmıştır. Üzerindeki takılar ödünç alınmıştır. Üzerindeki elbise ödünç alınmıştır; üzerindeki keten ödünç alınmıştır.” (SS 208-212)⁶⁸

Eski Mezopotamya’da gümüş, lapis lazuli gibi değerli taşların yanı sıra keten kumaş ve elbise yüksek statüyle özdeşleştirilirdi.⁶⁹ Talimatta yüksek statü belirteci eşyaların festival sırasında ödünç alınmış olabileceğinin özellikle vurgulanması, uygun eş seçiminde sosyal statünün titizlikle değerlendirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Söz konusu önem, Şuruppak’ın Talimatları’nın Arkaik Sumerce ve Klasik Sumerce

⁶⁶ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 77.

⁶⁷ Karen Nemet-Nejat, “Akkadian Wisdom Literature.” *Women in the Ancient Near East*, ed. Mark W. Chavalas (London: Routledge, 2014), 86; Martha T. Roth, “Marriage, Divorce, and the Prostitute in Ancient Mesopotamia,” *Prostitutes and Courtesans in the Ancient World*, ed. Christopher A. Faraone & Laura K. McClure (Madison: The University of Wisconsin Press, 2006), 28; Julia Assante, “What Makes a Prostitute? A Prostitute: Modern Definitions and Ancient Meanings,” *Prostitutes and Courtesans of the Ancient World*, ed. Christopher A. Faraone and Laura K. McClure (Madison: University of Wisconsin Press, 2006), 117-132.

⁶⁸ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 92.

⁶⁹ Sema Arslan, “Eski Mezopotamya Kültüründe Lapis Lazuli Taşının Yeri ve Taşın Bazı Türleri,” *Journal of Universal History Studies* 5/2 (2022): 138-163; ; Catherine Breniquet and Cécile Michel, “Wool Economy in the Ancient Near East and the Aegean,” *Wool Economy in the Ancient Near East and the Aegean: From the Beginnings of Sheep Husbandry to Institutional Textile Industry*, ed. Catherine Breniquet and Cécile Michel (Oxford & Philadelphia: Oxbow Books, 2024), 9.

versiyonlarında yer alan bilhassa düşük statülü köleler ve fahişelerle ilgili talimatlarla da güçlü bir şekilde desteklenir.

Şuruppak'ın Talimatları'nın hem Arkaik Sumerce hem de Klasik Sumerce versiyonlarında, düşük statülü kölelerin uygun eş olmayacağı yönündeki tutum şu talimatlarda somutlaşır:

“Evde doğmuş(?)⁷⁰ bir köle satın alma; o karın ağrısına neden olan bir ottur!” (AbSt 48; SS 155)⁷¹

“Saraydan köle kız alma; bütün ev her zaman en kötüsünü yaşar.” (SS 157)⁷²

“Dağlardan aldığın (getirdiğin) köle sana iyilik getirir; (fakat) kötülük de getirir.” (SS 193-194)⁷³

Eski Asur evlilik belgelerinde, “bakirelerin fiyatı” ibaresine yer verildiği görülmektedir.⁷⁴ Tanrı Hündursanga için yazılmış bir ilahide ise bir inek, bir koyun, bir köle ve bir eşin birlikte satın alındığı anlatılmaktadır.⁷⁵ Benzer şekilde, Eski Mezopotamya hukuk koleksiyonlarında da kadınlarla olan ilişkilerde “almak” kelimesi, evliliğin kurulması veya eşin seçilmesi anlamında kullanılmıştır.⁷⁶ Bu bağlamda, Şuruppak'ın Talimatları'nda

⁷⁰ Kölelik, Eski Mezopotamya toplumunda bireylerin kökeni ve köleleştirilme biçimlerine bağlı olarak farklılık gösteriyordu. Doğuştan köle statüsünde olanlar “evde doğmuş” olarak tanımlanıp yerli sayılırken, Halep'ten Huzistan'a kadar uzanan geniş bir coğrafyadan getirilen yabancı köleler ise çoğunlukla “dağdan getirilen” olarak adlandırılıyordu. Eski Mezopotamya'daki bir diğer kölelik biçimi ise borç köleliği idi. Bu kölelik biçimi borcun ödenmesiyle sona erdiğinden kalıcı bir kölelik olarak değerlendirilmezdi. Bkz. Seth Richardson, “Mesopotamian Slavery,” *The Palgrave Handbook of Global Slavery Throughout History*, ed. Damian A. Pargas & Juliane Schiel (Cham: Palgrave Macmillan, 2023), 17-40.

⁷¹ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 180, 83.

⁷² Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 84.

⁷³ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 89.

⁷⁴ Stol, *Women*, 129.

⁷⁵ Dietz-Otto Edzard and Wolfgang Wilcke, “Die Hündursanga-Hymne,” *Kramer Anniversary Volume: Cuneiform Studies in Honor of Samuel Noah Kramer*, ed. Barry L. Eichler (Kevelaer: Verlag Butzon & Bercker, 1976), 139-177.

⁷⁶ Mezopotamya hukuk koleksiyonlarında, örneğin Hammurabi Kanunu'nun 128. maddesinde “Eğer bir adam bir kadın alır fakat sözleşmesini yapmazsa, o kadın karısı sayılmaz.” ifadesi yer alır; Lipit-İstar Kanunu'nun 26. maddesinde ise “Eğer bir adamın ilk karısı ölürse, karısından sonra cariyesini karılığa alırsa, ilk karısının çocukları onun varisleridir.” ifadesi yer alır. Dolayısıyla “almak” sözcüğü kanunlarda da evliliğin kurulması veya eşin seçilmesi anlamında kullanılmaktadır. Bkz. Mevrure Tosun ve Kadriye Yalvaç, *Sümer, Babil, Assur Kanunları ve Ammi-Şaduqa Fermanı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989), 67-187.

kölelerle ilişkili olarak geçen “*alma*” ve “*satın alma*” ifadeleri, yalnızca bir köle alım-satımını değil; aynı zamanda bir eşin seçilmesini ya da bir kadının haneye kabul edilmesini de ifade eder. Talimatlarda yer alan “*karın ağrısına neden olan ot*”, “*bütün ev her zaman en kötüsünü yaşar*” ve “*fakat kötülük de getirir*” ifadeleri ise, köleyle yapılan evliliğin hanenin saygınlığı ve istikrarıyla bağdaşmadığını açıkça ortaya koyar. Başka bir deyişle, ideal erkeklığın temsilcisi Şuruppaklı baba, hem hanenin refahının hem de statüsünün korunması amacıyla, köleleştirilme biçimi ne olursa olsun kölelerin uygun eş olarak kabul edilemeyeceği yönünde güçlü bir tutum sergiler.

Eski Mezopotamya metinlerinde evlilik öncesi bekâret beklentisi açıkça ifade edilmese de bekâret kavramı; ataerkil aile yapısının sürdürülmesi, patrilineal miras düzeninin güvence altına alınması ve toplumsal normların korunmasıyla doğrudan ilişkilidir. Nitekim Lipit-Iştar Kanunu’nun 33. maddesinde bir genç kızın bekâretine yönelik iftiranın suç olarak tanımlanması, bekâretin evlilik için önemli ve arzu edilen bir özellik olduğunu açıkça göstermektedir.⁷⁷ Öte yandan aynı kanunun 30. maddesi, bir fahişeyle evliliğe de hukuki olarak izin verildiğini göstermektedir.⁷⁸ Ancak Eski Mezopotamya toplumunda fahişeler, kontrolsüz cinsel davranışları nedeniyle itibarın korunması bakımından geleneksel aile yapısının dışında tutulur; eş ve anne rolleri için uygun görülmezlerdi.⁷⁹ Bu nedenle Şuruppak’ın Talimatları’nın hem Arkaik Sumerce hem de Klasik Sumerce versiyonlarında, toplumsal statünün korunması açısından kölelerle olduğu gibi fahişelerle de evlilik uygun görülmemiştir. Bu husus, metinde yer alan bir talimatta şu şekilde ifadesini bulur:

“*Bir fahişe satın alma; o, keskin dişli bir ağızdır!*” (AbSt 9; SS 154)⁸⁰

Daha önce de belirtildiği gibi kadınlarla olan ilişkilerde satın alma kavramı evliliğin kurulması veya bir kadının eş olarak kabul edilmesi

⁷⁷ Jerold S. Cooper, “Virginité in Ancient Mesopotamia,” *Sex and Gender in the Ancient Near East*, ed. Simo Parpola and Robert Whiting (Helsinki: SAA, 2002), 93

⁷⁸ Tosun ve Yalvaç, *Sümer, Babil, Assur Kanunları ve Ammi-Şaduqa Fermanı*, 68.

⁷⁹ Söz konusu toplumsal norm, yalnızca Şuruppak’ın Talimatları’nda değil, aynı zamanda diğer Sumer bilgelik edebiyatı metinlerinde de sıkça karşımıza çıkar. Örneğin; Asla bir fahişeyle evlenme; onun kocalarının sayısı saymakla bitmez! Ne bir tanrıça adını taşıyan iştirîtu, ne de birçok erkek tarafından arzulanan kulmaşîtu sıkıntı anında yanında olur; aksine, tartışmalarında seninle alay eder. Onunla ne saygı vardır ne de edep.” Bkz. Roth, “Marriage, Divorce, and the Prostitute,” 34-35; Assante, “What Makes a Prostitute?,” 118; Stol, *Women*, 414.

⁸⁰ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 185, 83.

anlamına gelir. Talimatta geçen “*keskin dişli ağız*” metaforuyla fahişe; kontrolsüz cinsel davranışları nedeniyle erkeği itibar kaybına uğratacak büyük bir tehlike olarak sunulur.

Eski Mezopotamya’nın ataerkil yapısını yansıtan Šuruppak’ın Talimatları’nda ideal kadın; mütevazı, erkeğe bağımlı ve evin düzenini sağlayan biri olarak tasvir edilir.⁸¹ Bu nedenle talimatın hem Arkaik Sumerce hem de Klasik Sumerce versiyonlarında kadının ekonomik bağımsızlığı ya da servet edinmesi geleneksel ataerkil düzeni tehdit eden bir unsur olarak görülmüş; dolayısıyla uygun eş seçiminde kadının servet sahibi olmaması gözetilmesi gereken temel ölçütlerden biri olarak vurgulanmıştır. Bu ölçüt, talimatta geçen şu öğüt ile ifadesini bulur:

“*Serveti olan bir eş evi mahveder.*” (AbSt 137; SS 220)⁸²

Talimatta, kadının servet sahibi olması, hane içindeki erkek hiyerarşisini ve erkek merkezli otoriteyi zayıflatabileceği kaygısıyla “*evi mahvetme*” riskiyle ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda, Šuruppak’ın Talimatları, kadının evlilik kurumunda erkeğe bağımlı rolüne dair toplumsal beklentileri açıkça yansıtmakta ve uygun eş figürünü ekonomik açıdan da erkeğe bağımlı biri olarak tanımlamaktadır.

Cinsel İlişkide Egemenlik ve Özdenetim

Eski Mezopotamya’da toplumsal yapı, erkeklerin güçlü ve egemen; kadınların ise itaatkar olarak konumlandırıldığı belirgin bir cinsiyet hiyerarşisine sahiptir. Ann K. Guinan, bu cinsiyet temelli hiyerarşinin cinsel davranışlara da yansıdığını MÖ 1. binyıla ait büyük kehanet derlemesi *šumma ālu*’nun iki tableti üzerinden ikna edici biçimde savunmuştur. Ona göre, Eski Mezopotamya’daki cinsel ilişkiler, fallik penetrasyonun sağladığı egemenlik ve boyun eğmeye dayanıyordu.⁸³ Šuruppak’ın Talimatları’nda da cinsel davranışlar yalnızca bedensel bir eylem değil, aynı zamanda toplumsal hiyerarşiyi ve cinsiyet rollerini pekiştiren bir pratik olarak ele alınır. Bu yaklaşım doğrultusunda talimatta, cinsel ilişkide egemenlik kurma durumu ideal erkekliğin niteliklerinden biri olarak öne çıkar. Bu bakış açısı,

⁸¹ Jana Matuszak, “Doing Gender in Babylon: The Construction of Ideal Womanhood in Sumerian Literature from the Early 2nd Millennium BCE,” *Old World: Journal of Ancient Africa and Eurasia* (2025), 33.

⁸² Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 177, 93.

⁸³ Ann Kessler Guinan, “Auguries of Hegemony: The Sex Omens of Mesopotamia,” *Gender & History* 9/3 (1997): 462.

Şuruppak'ın Talimatları'nın hem Arkaik Sumerce hem de Klasik Sumerce versiyonlarında yer alan şu ifadede kendini gösterir:

“Bir adam iyi bir kadını bereketli bir tarla gibi kurar.” (AbSt 33; SS 215)⁸⁴

Talimatta geçen tarla-kadın metaforu, Eski Mezopotamya düşünce sisteminde yaygın kullanılan bir metafordur. Bu metafor, kadının doğurganlığını tarlanın verimliliğiyle; tarlanın sürülmesini ise erkeğin kadının doğurganlığını kontrol etme ve yönlendirme gücüyle ilişkilendirir.⁸⁵ Dolayısıyla, bu metafor Eski Mezopotamya'daki cinsel ilişkilerde erkeğin aktif ve egemen rolü üzerine kurulu cinsiyetçi beklentiye yeniden üretir.

Eski Mezopotamya'da ideal erkeklik, cinsel ilişkide aktif ve egemen olmanın yanı sıra, arzularını toplumun sınırları içinde denetleyebilme yeteneğiyle de tanımlanırdı. Bu anlayış, Eski Mezopotamya hukuk koleksiyonlarında bir erkeğin evli bir kadınla cinsel ilişkiye girmesinin kesin biçimde yasaklanmasıyla da açıkça ortaya konur.⁸⁶ Bu hukuki yaklaşımın bir yansıması, Şuruppak'ın Talimatları'nın tüm versiyonlarında görülür:

“Kocasız olan bir kızla gülme; ortaya çıkan iftira (ondan) güçlüdür!” (AbSt 22; SS 33; Akk₂ 33)⁸⁷

“Oğlum, evli biriyle bir odada oturma!” (SS 34; Akk₂ 34)⁸⁸

⁸⁴ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 180, 66.

⁸⁵ Benzer bir anlayış, bir Sumer atasözünde de ifadesini bulur: “Tarlam erkeksiz bir kadın gibi, çünkü onu işleyecek kimse yok.” Bkz. Stol, *Women*, 61.

⁸⁶ Evli bir kadının başka erkekle cinsel ilişkiye rızası olduğu varsayılırsa eylem zina; rızası olmadığı kabul edilirse tecavüz olarak değerlendirilir. Ur-Nammu Kanunu'nun 7. maddesine göre, evli bir kadın isteyerek başka bir erkekle cinsel ilişkiye girerse, ceza olarak nehre atılırdı. Ancak, aynı eylemde bulunan erkek serbest bırakılırdı. Bkz. Martha T. Roth, *Law Collections from Mesopotamia and Asia Minor* (Atlanta, GA: Scholars Press, 1997), 17-18. Eşnunna Kanunu'nun 28. maddesine göre, zina yapan kadın ölüm cezasıyla cezalandırılırdı; ancak birlikte olduğu erkeğin akıbeti hakkında kanunda herhangi bir bilgi verilmez. Bkz. Mevrure Tosun ve Kadriye Yalvaç, *Sümer, Babil, Assur Kanunları ve Ammi-Şaduqa Fermanı*, 82. Hammurabi Kanunu'nun 129. maddesine göre, bir adamın karısı başka bir erkekle zina yaparken yakalanırsa, her ikisi de bağlanıp suya atılırdı. Bkz. Tosun ve Yalvaç, *Sümer, Babil, Assur Kanunları ve Ammi-Şaduqa Fermanı*, 198. Eski Mezopotamya'da, kural olarak, mağdur kadın evliyse ya da nişanlılığı gerçekleşmişse, tecavüz suçunun cezası ölümdür. Bkz. Tosun ve Yalvaç, *Sümer, Babil, Assur Kanunları ve Ammi-Şaduqa Fermanı*, 196.

⁸⁷ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 178, 63.

⁸⁸ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 63.

Söz konusu iki talimat, genç erkeğin evli bir kadına karşı davranışlarında hem kamusal alanda “*gülme*” emriyle hem de özel alanda “*bir odada oturma*” emriyle mutlak sınırlar koymasını zorunlu kılar. Bu sınırlar yalnızca evli kadının evlilik kurumunun bütünlüğünü korumakla kalmaz; aynı zamanda genç erkeğin iftira yoluyla itibar kaybı riskini ortadan kaldırarak, toplum içindeki saygınlığını güvence altına alan katı bir cinsel özdenetim normunu dayatır.

İtibarını Korumak

Şuruppak’ın Talimatları’nda, ideal erkekliğin temsilcisi olan Şuruppaklı babanın temel önceliklerinden biri de oğluna içinde bulunduğu toplumsal çevrede itibarını koruyabilmesi için hangi davranış kalıplarını benimsemesi gerektiğini öğretmektir. Bu bağlamda, talimatta ideal erkekliğin başlıca erdemlerinden biri de bireyin toplum nezdindeki saygınlığını sürdürebilme yetisidir. Bu doğrultuda oğula; duygularını ve konuşmalarını denetlemesi (AbSt 23, 55; SS 37, 67, 144; Akk₂ 37; Akk₁ 67; Akk₃ 67), kavgalardan ve suçlardan uzak durması (AbSt 15, 24; SS 22, 23, 24, 25, 27; Akk₁ 22, 23,24; Akk₂ 27), içki alışkanlıklarında ölçülü davranması (AbSt 23; SS 221) ve mülklerini ile mali kaynaklarını dikkatli ve öngörülü biçimde yönetmesi (AbSt 36, 58, 105, 121, 123, 124, 156, 160; SS 95, 96, 177, 185, 186, 204, 272, 273, 274, 275) öğütlenir.⁸⁹ İtibarın korunmasına yönelik ahlaki ve toplumsal içerikli bu öğütler, hem muhafazakâr bir bakış açısıyla mevcut toplumsal düzeni meşrulaştırıcı nitelikte hem de doğrudan yasaklayıcı bir üsluptadır. Söz konusu talimatların bazılarında, genç muhatabın belirli davranışlardan neden kaçınması gerektiğini açıklayan kısa ve özlü gerekçeler eşlik eder. Talimatın tüm versiyonlarında, kişisel ve toplumsal itibarın korunmasına yönelik gerekçelerle desteklenen öğütlerden bazıları şunlardır:

“*Yalan planlama; bu, itibar zedeleyicidir.*” (AbSt 25; SS 36; Akk₂ 36)⁹⁰ “*Güvenilmez bir şey söyleme; sonunda seni bir tuzak gibi bağlar.*” (AbSt 38-39; SS 42-43; Akk₂ 42-43)⁹¹

“*Köle kızınızla cinsel ilişkiye girme; o seni ihmal edecektir!*” (AbSt 44; SS 49; Akk₂ 49; Akk₃ 49)⁹²

⁸⁹ Sallaberger, “Updating Primeval Wisdom,” xi-xii; Samet, “Instructions of Shuruppak,” 220.

⁹⁰ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 178, 63.

⁹¹ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 179,64.

⁹² Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 184, 57.

“Bir kavganın olduğu yerde oyalanma! Kavgada kendini tanık gösterme! Kavgada bir suç ortağı olarak tanınmana izin verme! (AbSt 24, SS 22- 24; Akk₁ 22-23)⁹³

Yukarıda atıf yapılan gerekçelendirilmiş talimatlardan ilki, kasıtlı aldatmanın itibarın en temel düşmanı olduğunu açıkça ortaya koyar. İkinci talimat ise sadece yalandan değil, tutarsızlık ve güvensizlikten de kaçınılması gerektiğini belirtir; zira güvenilir sözler zamanla bireyin itibarını bir tuzak gibi zedeler. Bu iki talimat birlikte, bireyin toplumsal ve kişisel itibarını korumasının, söz ve davranış tutarlılığı ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Üçüncü talimat, efendinin köle kızla kurduğu cinsel ilişkinin güç dengesini bozacağını öne sürer; zira talimata göre köle kızın yatak odasını bir eş gibi yönetmesi ihmale neden olarak efendinin otoritesini zedeler ve hem ev içindeki hem de dış dünyadaki itibarını sarsar. Dördüncü talimat ise, kişinin doğrudan olaya karışmamış olsa bile, ilişkilendirildiği çevre ve eylemler nedeniyle kavgada bulunması, tanıklık etmesi veya suç ortağı olarak anılmasının bile itibar kaybına yol açacağını vurgular. Bu son iki talimat birlikte, bireyin hem özel hem de toplumsal yaşamında itibarını ne kadar hassas bir şekilde koruması gerektiğini göstermektedir.

Bilgelik edebiyatı kategorisinde değerlendirilen metinler, çoğunlukla toplumsal yaşamda hukuki yaptırımlarla karşılık bulmayan davranışlara odaklanır. Ancak Şuruppak’ın Talimatları, bu genel eğilimden farklı bir yaklaşım sergileyerek, Eski Mezopotamya hukuk külliyatlarında hukuki sonuçları olan zina, cinayet, tecavüz ve hırsızlık gibi eylemleri, kişilerin toplumdaki itibarını nasıl etkilediği üzerinden ele alır. Bu yönüyle Şuruppak’ın Talimatları, ahlaki ve hukuki sınırları itibar ekseninde bir araya getirir. Bu çerçevede, talimatın tüm versiyonlarında yer alan aşağıdaki öğütlerde açık biçimde görülmektedir:

“Bir adamın kızına tecavüz etme; avlu seni öğrenir.” (AbSt 45; SS 62; Akk₁ 62; Akk₂ 62; Akk₃ 62)⁹⁴

“Hırsız gerçekten bir aslan gibidir; yakalandığında ise gerçekten bir köledir!” (AbSt 17-19; SS 28-30; Akk₂ 28-30)⁹⁵

⁹³ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 179,61.

⁹⁴ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 180, 69.

⁹⁵ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 178, 62.

“*Oğlum, cinayet işleme; kendini bir baltayla parçalatma!*” (AbSt 20; SS 31; Akk₂ 31)⁹⁶

Yukarıda atıf yapılan talimatlardan ilki, tecavüz eylemini önlemek amacıyla bireyi sosyal dışlanma tehdidiyle caydırmayı hedefler. Bu nedenle söz konusu talimatta geçen “*avlu seni öğrenir*” ifadesi, tecavüz eyleminin topluluk tarafından fark edilmesi halinde kişinin itibarının sarsılması sonucu sosyal dışlanmaya maruz kalacağını ortaya koyar. İkinci talimat, hırsızlık sırasında hissedilen geçici güç ve özgürlüğün, yakalanma sonucu ödenecek bedelle nasıl yer değiştirdiğini gösterir. Bu bağlamda, bahsi geçen talimatta yer alan “*gerçekten bir köledir*” ifadesi, hırsızlık yapan bireyin yakalandığında toplumdaki saygınlığının en alt seviyeye indiğini ifade eder. Üçüncü talimat ise cinayet eylemini pragmatik bir korkuyla yasaklar. Bu nedenle söz konusu talimatta geçen “*kendini bir baltayla parçalatma*” ifadesi, cinayet fiilini gerçekleştirmesi durumunda failin hem yaşamını hem de toplum nezdindeki itibarını geri dönülmez biçimde feda edeceğini açıkça gösterir.

Kamusal Alanda Etkinlik

Eski Mezopotamya’nın ataerkil toplum yapısında, uzmanlık gerektiren alanlar büyük ölçüde erkeklerin tekelindeydi. İster siyasi, ister idari, isterse dini olsun, üst düzey pozisyonlar genellikle erkeklerin kontrolünde idi. Kadınlar bazı kamusal yapılarda yer alsalar da, sayıları erkeklere kıyasla oldukça azdı. Örneğin, saray idaresinde görev yapan katiplerin çoğunluğu erkeklerden oluşuyordu. Dinsel ve kültürel alanlar her iki cinsiyete açık olsa da, bu alanlardaki en yüksek mevkiler genellikle erkeklere tahsis ediliyordu. Bu bağlamda, Eski Mezopotamya’da erkek kimliğine atfedilen rollerden biri de kamusal alanda etkin ve görünür olması.⁹⁷

Şuruppak’ın Talimatları’nda da oğula verilen direktiflerin önemli bir bölümü, sosyal ve ekonomik yaşamın getirdiği kamusal alandaki sorumluluklara ilişkindir. Örneğin; tarlaların kullanımı (AbSt 6, 10; SS 15, 17; Akk₁ 15, Akk₃ 15, Akk₁ 17, Akk₃ 17), evin sınırını genişletmeme (AbSt 8; SS 18; Akk₁ 18), şahitlik yapmama (AbSt 11; SS 21; Akk₁ 21), taahhüt vermeme (AbSt 13; SS 20), kuyu açma (AbSt 10; SS 17; Akk₁ 20) ve satın alma konusunda dikkatli olma (AbSt 43; SS 43; Akk₂ 43) gibi talimatlar,

⁹⁶ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 178, 62.

⁹⁷ Peled, *Masculinities and Third Gender*, 46.

erkeğin kamusal alandaki aktif rolünü açıkça ortaya koyar.⁹⁸ Bu bağlamda talimatta da kamusal alanda etkinlik ideal erkekliğin temel niteliklerinden biri olarak öne çıkar.

Šuruppak’ın Talimatları’nın hem Arkaik Sumerce hem de Klasik Sumerce versiyonlarında erkek, kamusal alanda etkin ve görünür bir figür olarak kurgulanırken; kadın, ev içiyle sınırlı, mahrem ve edilgen bir rolün taşıyıcısı olarak konumlandırılmıştır:

“*Oğlun evin için konuşacak; kızın kadınlar için konuşacak.*” (AbSt 92-93; SS 124-125)⁹⁹

Talimatta geçen “*oğlun evin için konuşacak*” ifadesi erkeğin; aile reisliği, mülkiyet yönetimi, toplumsal ilişkilerde etkin rolü, ticaret faaliyetleri ve karar alma süreçlerindeki aktif ve belirleyici konumunu işaret eder. Buna karşılık “*kızın kadınlar için konuşacak*” ifadesi, kadının rolünü büyük ölçüde hane içi sorumluluklarla sınırlandırır. Bu sorumluluklar; ev işlerinin düzenlenmesi, çocukların yetiştirilmesi, yiyecek hazırlığı ve tekstil üretimi gibi, ev ekonomisine katkı sağlayan ancak genellikle evin sınırları içinde kalan faaliyetleri kapsar.

Çalışkanlık ve Tevazu

Šuruppak’ın Talimatları’nda ideal erkek, yalnızca kamusal alanda söz sahibi olan ya da etkinlik gösteren kişi değildir; aynı zamanda dönemin temel ekonomik faaliyetleri çerçevesinde üstlendiği her işi özenle ve titizlikle yerine getiren, tembellikten uzak duran, kendi emeğiyle ailesini geçindiren ve toplum içinde başkalarına yük olmaktan özellikle kaçınan çalışkan bir birey olarak tasvir edilir. Bu anlayış çerçevesinde Šuruppak’ın Talimatları’nın hem Arkaik Sumerce hem de Klasik Sumerce versiyonlarında yer alan bazı öğütler şu şekildedir:

“*Yalnızca gözlerinle çalışmamalısın. Yalnızca sözlerinle hiçbir şeyi çoğaltamazsın.*” (AbSt 56-57; SS 175-176)¹⁰⁰

“*Tembel olan, bir evi dibe batırır.*” (AbSt 58- SS 177)¹⁰¹

⁹⁸ Sallaberger, “Updating Primeval Wisdom,” xi-xii; Samet, “Instructions of Shuruppak,” 220.

⁹⁹ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 182, 77-78.

¹⁰⁰ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 181, 87.

¹⁰¹ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 181, 87.

“Hasat zamanında, en paha biçilmez zamanda, bir köle kız gibi tarladan başak topla, bir kraliçe gibi ye, oğlum, bir cariye gibi başak topla ama bir kraliçe gibi ye; gerçekten de böyle olmalı!” (SS 131-133)¹⁰²

Yukarıda atıf yapılan talimatlardan ilki, gözlem ve söylemle yetinmek yerine aktif icraatın gerekliliğini ortaya koyar. İkinci talimat, tembelliğin potansiyel tehlikesini vurgular; bir hanenin iflasına yol açabilecek kadar ciddi olumsuz sonuçlar doğurabileceğini belirtir. Emeğin kıymetini ortaya koyan üçüncü talimat ise, hasadın en kritik anında ideal erkeğin en alt statüdeki bir köle kız titizliğiyle çalışmasını, ancak bu emeğin getirdiği refahı en üst statüdeki bir kraliçe onuruyla tatmasını öngörür. Bu talimatlar, ideal erkeğin ekonomik başarıya yalnızca çalışkanlık sayesinde ulaşabileceğini ortaya koyar.

Şuruppak’ın Talimatları’nda ideal erkek, yalnızca çalışkanlığıyla değil; aynı zamanda tevazusu ve ölçülü davranışlarıyla da tanımlanır. Metin içeriği; emeğin ve üretkenliğin önemini vurgularken, gereksiz övünmenin ve kendini yüceltmenin bireyin hem kişisel itibarı hem de toplum içindeki yeri açısından olumsuz sonuçlar doğuracağını da açıkça ifade eder. Bu bağlamda çalışkanlık, bireyin ailesine ve topluma karşı yükümlülüklerini yerine getirmesinin temel dayanağı olarak öne çıkarken; tevazu bu emeğin gösterişten uzak ve saygı uyandıran bir biçimde ortaya konmasını sağlar. Bu anlayış doğrultusunda talimatın tüm versiyonlarında yer alan bazı öğütler şu şekildedir;

“Övünme; sözün sonsuza dek kalır!” (AbSt 23, 55)¹⁰³

“Meyhane de bir yalancı gibi övünme.” (SS 67; Akk₁67; Akk₃67)¹⁰⁴

“Kibirli bir söz nefret dolu bir kalbi beraberinde getirir.”
(AbSt 144; SS 235)¹⁰⁵

“Böbürlenmiş boş deri çantasına elini uzattı. Kibirli olan boş bir çanta getirdi.” (SS 106-107)¹⁰⁶

Yukarıda atıf yapılan talimatlardan ilki, tevazunun kişisel itibarın korunmasında temel bir gereklilik olduğunu vurgular; zira talimata göre övünç ve abartı içeren ifadeler, unutulmaz ve sonsuza dek kişinin karakterinin

¹⁰² Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 79.

¹⁰³ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 178, 181.

¹⁰⁴ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 70.

¹⁰⁵ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 185, 95.

¹⁰⁶ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 78.

ayrılmaz bir parçası olarak onunla birlikte anılır. İkinci talimat ise övünç dolu sözlerin uygunsuz ortamlarda dile getirilmesinin bireyin saygınlığını yitirmesine yol açacağını vurgular. Bu iki talimat, ideal erkeğe tevazu ve ölçülülüğü benimsetir. Yukarıda atıf yapılan sonraki iki talimat ise kibrin yıkıcı doğasını açığa çıkarır: Üçüncü talimat, kibirli sözlerin kişinin kalbinde nefret gibi olumsuz duygular doğuracağını; dördüncü talimat ise böbürlenmenin somut bir karşılığı olmayan boş bir gösteri olduğunu ortaya koyar.

Askeri Erdem ve Cesaret

Eski Mezopotamya’da askeri erdem ve cesaret, ideal eril kimliğin en temel ve vazgeçilmez niteliklerindendi. Bu nedenle, en eski dönemlerden itibaren krallar ve yöneticiler anıtlarında askeri eylemleri ve kahramanlıklarıyla övünür; erkeklik göstergesi olarak “*adam*” ya da “*erkek*” unvanlarını kullanırlardı. Örneğin; Ur Kralı Ur-Nammu’ya atfedilen ve “*gerçek erkek*” anlamına gelen “*lu zi(d)*” ifadesi, bu tür erkeklik söyleminin en bilinen örneklerinden biridir.¹⁰⁷

Eski Mezopotamya ikonografisinde, özellikle kraliyet ikonografisinde, erkekliğin olağan dinçliği ve kaslı görünümü çok sayıda temsilde kolaylıkla fark edilebilecek biçimde tasvir edilmiştir. İrene Winter, “*Sex, Rhetoric and the Public Monument: The Alluring Body of the Male Ruler in Mesopotamia*” adlı makalesinde, MÖ 3. binyılın ortalarına tarihlenen Agade’li Naram-Sin’in Zafer Steli üzerinden, siyasal liderin erotikleştirilmiş bedeninin erkek dinçliğiyle; erkek dinçliğinin ise otoritenin yanı sıra askeri erdem, cesaret ve güçle bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁰⁸

Eski Mezopotamya’nın arkeolojik buluntuları, askeri erdem ve cesaret gibi niteliklerin yalnızca krallara ve yönetici elitlere atfedildiğini düşündürse de Şuruppak’ın Talimatları’nın Asur’dan gelen fragmanı referans alınarak tamamlanmış olan Klasik Sumerce versiyonun 69-72. satırları, bu niteliklerin sıradan erkeklere de atfedildiğini göstermektedir:

¹⁰⁷ Peled, *Masculinities and Third Gender*, 46.

¹⁰⁸ Irene J. Winter, “Sex, Rhetoric and the Public Monument: The Alluring Body of the Male Ruler in Mesopotamia,” *Sexuality in Ancient Art: Near East, Egypt, Greece, and Italy*, ed. N. B. Kampen and B. Bergmann (Cambridge and New York: Cambridge University Press, 1996), 11-26.

“Erkeklik alanına yaklaştığında bir satış işlemi yapma! Bir savaşçı yalnızdır; yalnızken, çoktur (birçok kişi gibidir)! Utu yalnızdır; yalnızken, çoktur (birçok kişi gibidir). Kahraman (Utu) ile durduğunda, nefesin seninle kalacak! Utu ile durduğunda, nefesin seninle kalacak!”(SS69-72; Akk 1 69-72;)¹⁰⁹

Šuruppak’ın Talimatları’nın tüm versiyonları oğlum hitabıyla başlar ve temel ahlaki değerlerle gündelik yaşam bilgeliğine dair öğütler içerir. Bu üslup ve içerik, metnin hedef kitlesinin krallar ya da yönetici elitler değil, sıradan hane reisleri ve genç erkekler olduğunu açıkça ortaya koyar. Bu bağlamda, Klasik Sumerce ve Akadca versiyonda yer alan *“Kahraman (Utu) ile durduğunda, nefesin seninle kalacak”* ifadesi, doğru askeri erdemleri ve cesareti sergileyen sıradan bir erkekle Güneş Tanrısı Utu’nun kudreti arasında sembolik bir bağ kurar. Bu çerçevede, Šuruppak’ın Talimatları’nın Klasik Sumerce ve Akadca versiyonunda askeri erdem ve cesaret ideal erkekliğin ayırt edici niteliklerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç

Eski Mezopotamya bilgelik edebiyatına bir tür olarak kategorize edilen talimatlar, prototipik olarak babanın ideal erkek rolünü üstlenerek oğluna aktardığı öğretiler biçiminde çerçevelenir. Babadan oğula aktarılan bu öğretilerin temel amacı, yalnızca ahlaki değerler ve refahı garanti eden bir yaşam tarzı sunmak değildir; aynı zamanda toplumun erkek cinsiyetten beklediği davranış kalıpları doğrultusunda genç erkeğin sosyal düzene entegrasyonunu sağlayarak ideal erkek figürünü inşa etmektir. Bu türün bilinen en eski ve paradigmatic örneği olan Šuruppak’ın Talimatları, MÖ 2. binyılda Sumer edebiyatında yaşanan edebi kırılmalara ve Sumerce ile Akadca arasındaki dilsel farklılıklara rağmen üç ana versiyonu ve çeşitli nüshalarıyla günümüze ulaşarak Eski Mezopotamya’da ideal erkeklik normlarının hem toplumsal ve kültürel açıdan nasıl kodlandığını hem de bu normların bin yılı aşkın bir süre boyunca tutarlılığını koruduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, metnin istisnai tarihsel sürekliliği, babanın oğula yönelttiği talimatların Eski Mezopotamya kültüründe erkeklik idealini şekillendiren temel normları oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Bu temel normlar, Arkaik versiyonda Ru. Lugal sınıfına mensup Šuruppak’tan oğluna, Klasik Sumerce ve Akadca versiyonlarda ise Šuruppak kentinin bilinen tek kralı Ubar-tutu’nun oğlu sıfatıyla kraliyet sınıfına mensup Šuruppak’tan

¹⁰⁹ Alster, *Wisdom Of Ancient Sumer*, 70-71.

Ziusudra/Utnapištim'e aktarılır. Versiyonlar arasında sivil bağlamdan kraliyet bağlamına bir geçiş gözlemlense de, talimatın içeriğinde yer alan öğütlerin temel normatif çerçevesi ve sapiential içerikleri büyük ölçüde korunmuştur. Bu durum, erkeklik normlarının özsel içeriğinin ve geçerliliğinin toplumun tüm kesimlerinde sürdüğünü göstermektedir

Bu çalışmada çerçevesi çizilen ve toplumun tüm kesimlerini kuşatan erkeklik idealini şekillendiren temel normlar çok boyutlu ve kapsamlı bir normlar bütününe ortaya koyar. Bu normlar, genç erkeğin aile ve sosyal hiyerarşi içindeki yerini belirleyen itaat kurallarıyla başlar; ardından soyun devamını güvence altına alma, uygun eş seçimi, cinsel ilişkide aktiflik ve özdenetim ile itibarın korunması gibi bireysel davranış normlarını kapsar. Bu normları; kamusal etkinlik, çalışkanlık, tevazu, askerî erdem ve cesaret gibi toplumsal davranış normları tamamlar. Tüm bu normlar, toplum beklentileri ve sosyal düzenin gerekleri doğrultusunda biçimlendirilmiştir. Bu bağlamda Şuruppak'ın Talimatları'nda ideal erkeklik, kişisel erdemler, toplumsal sorumluluklar ve aile içi görevlerin dengeli bir şekilde bütünleştiği; hem bireyi hem de toplumu kapsayan, bütüncül bir yaşam biçimi olarak kodlanmıştır. Bu kodlama, talimatlarda çoğunlukla emir kipiyle verilen yasaklar, düz ifadeler, dilek biçimindeki kısa öğütler ve ikna edici gerekçelendirmeler aracılığıyla aktarılır; böylece çok yönlü bir pedagojik yaklaşımla genç bireyin ideal erkeklik normlarını içselleştirip davranış ve yaşamına yansıtması amaçlanır.

Kaynakça

- Alster, Bendt. *Wisdom of Ancient Sumer*. Bethesda, Maryland: COL Press, 2005.
- Arslan, Sema. "Eski Mezopotamya Kültüründe Lapis Lazuli Taşının Yeri ve Taşın Bazı Türleri." *Journal of Universal History Studies* 5/2 (2022): 138-163.
- Assante, Julia. "What Makes a Prostitute? A Prostitute: Modern Definitions and Ancient Meanings," *Prostitutes and Courtesans of the Ancient World*, ed. Christopher A. Faraone and Laura K. McClure, 117-132. Madison: University of Wisconsin Press, 2006.
- Beaulieu, Paul-Alain. "The Social and Intellectual Setting of Babylonian Wisdom Literature." *Wisdom Literature in Mesopotamia and Israel*, ed. Christopher R. Matthews, 3-19. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2007.
- Biggs, Robert D. "The Abū Šalābīkh Tablets. A Preliminary Survey," *Journal of Cuneiform Studies* 20/2 (1966): 73-88.
- Brack-Bernsen, Lis. "The 360-Day Year in Mesopotamia." *Calendars and Years Astronomy and Time in the Ancient Near East*, ed. John M. Steele, 83-100. Oxford, UK: Oxbow Books, 2007.
- Breniquet Catherine and Michel Cécile. "Wool Economy in the Ancient Near East and the Aegean," *Wool Economy in the Ancient Near East and the Aegean*:

- From the Beginnings of Sheep Husbandry to Institutional Textile Industry*, ed. Catherine Breniquet and Cécile Michel, 1-12. Oxford & Philadelphia: Oxbow Books, 2024.
- Budin, Stephanie Lynn. *Gender in the Ancient Near East*. London and New York: Routledge, 2023.
- Cohen, Yoram, and Nathan Wasserman. "Mesopotamian Wisdom Literature." *The Oxford Handbook of Wisdom and the Bible*, ed. Will Kynes, 121-141. New York: Oxford University Press, 2021.
- Cohen, Yoram. "The Limit of Transmission: Babylonian Wisdom Literature and Wisdom in Non-Cuneiform Literatures." *Wisdom Between East and West: Mesopotamia, Greece and Beyond*, ed. Francesco Sironi and Maurizio Viano, 167-186. Venezia: Edizioni Ca' Foscari, 2024.
- Cohen, Yoram. *Wisdom from the Late Bronze Age*. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2013.
- Conybeare, Frederick C., J. Rendel Harris, and Agnes S. Lewis. *The Story of Aḫīkar from the Syriac, Arabic, Armenian, Ethiopian, Greek, and Slavonic Versions*. London: C. J. Clay and Sons, 1898.
- Cooper, Jerold S. "Virginité in Ancient Mesopotamia." *Sex and Gender in the Ancient Near East*. Ed. Simo Parpola and Robert Whiting, 91-112. Helsinki: SAA, 2002.
- Couto-Ferreira, M. Erica. "Real Women across the Ancient World, Being Mothers or Acting (Like) Mothers? Constructing Motherhood in Ancient Mesopotamia." *Women in Antiquity*, ed. Stephanie Lynn Budin and Jean MacIntosh Turfa, 25-34. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2016.
- Damerow, Peter. "Sumerian Beer: The Origins of Brewing Technology in Ancient Mesopotamia," *Cuneiform Digital Library Journal* 2012/2 (2012):1-20.
- De Waal, Frans. *Different: Gender Through the Eyes of a Primatologist*. New York: W.W. Norton & Co., 2022.
- Edzard, Dietz-Otto and Wolfgang, Wilcke. "Die Hendursanga-Hymne." *Kramer Anniversary Volume: Cuneiform Studies in Honor of Samuel Noah Kramer*, ed. Barry L. Eichler, 139-177. Kevelaer: Verlag Butzon & Bercker, 1976.
- Gadotti, Alhena "Sumerian Wisdom Literature," *Women in the Ancient Near East*, ed. Mark W. Chavalas, 59-74. London: Routledge, 2014.
- Gadotti, Alhena. *Gilgamesh, Enkidu, and the Netherworld and the Sumerian Gilgamesh Cycle*. Untersuchungen zur Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie 10. Boston–Berlin: De Gruyter, 2014.
- Gelb, Ignace Jay. "The Ancient Mesopotamian Ration System." *Near Eastern Studies* 24/3 (1965): 230-243.
- George, Andrew R. *The Babylonian Gilgamesh Epic: Introduction, Critical Edition and Cuneiform Texts*. Vol. 2. Oxford: Oxford University Press, 2003.

- Gordon, Edmund I. "A New Look at the Wisdom of Sumer and Akkad." *Bibliotheca Orientalis* 17/3-4 (1960): 149-150.
- Guinan, Ann Kessler. "Auguries of Hegemony: The Sex Omens of Mesopotamia." *Gender & History* 9/3 (1997): 462-479.
- Jacobsen, Thorkild. "The Eridu Genesis." *Journal of Biblical Literature* 100 (1981): 513-529.
- Kitabı Mukaddes: Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil). İstanbul: Mukaddes Yayınları, 2002.
- Klein, Jacob, and Samet Nili. "Religion and Ethics in Sumerian Proverb Literature." *Marbeh Hokmah: Studies in the Bible and the Ancient Near East in Loving Memory of Victor Avigdor Hurowitz*, ed. Shamir Yona, Edward L. Greenstein, Mayer I. Gruber, Peter Machinist, 295-322. Winona Lake: Eisenbrauns, 2015.
- Krebernik, Manfred. "Fragment einer Bilingue." *Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie* 86 (1996): 170-176.
- Lambert, Wilfred G. *Babylonian Wisdom Literature*. Oxford: Clarendon, 1960.
- Matuszak, Jana. "Doing Gender in Babylon: The Construction of Ideal Womanhood in Sumerian Literature from the Early 2nd Millennium BCE." *Old World: Journal of Ancient Africa and Eurasia* 5/2 (2025): 1-40.
- Nemet-Nejat, Karen. "Akkadian Wisdom Literature." *Women in the Ancient Near East*, ed. Mark W. Chavalas, 75-100. London: Routledge, 2014.
- Peled, Ilan. *Masculinities and Third Gender: The Origins and Nature of an Institutionalized Gender Otherness in the Ancient Near East*. Münster: Ugarit-Verlag, 2016.
- Richardson, Seth. "Mesopotamian Slavery." *The Palgrave Handbook of Global Slavery Throughout History*, ed. Damian A. Pargas and Juliane Schiel. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, 17-40.
- Rosemary Prentice, *The Exchange of Goods and Services in Pre-Sargonic Lagash*. Münster: Ugarit-Verlag, 2010.
- Roth, Martha T. "Marriage, Divorce, and the Prostitute in Ancient Mesopotamia." *Prostitutes and Courtesans in the Ancient World*, ed. Christopher A. Faraone and Laura K. McClure, 21-39. Madison: The University of Wisconsin Press, 2006.
- Roth, Martha T. *Law Collections from Mesopotamia and Asia Minor*. Atlanta, GA: Scholars Press, 1997.
- Samet, Nili. "Instructions of Shuruppak: The World's Oldest Instructions Collection." *Human Interaction with the Natural World in Wisdom Literature and Beyond*, ed. Laura Quick and Jacqueline Vayntrub, 216-229. London, New York, Oxford, New Delhi, Sydney: T&T Clark, 2023.

- Samet, Nili. "Mesopotamian Wisdom." *The Wiley Blackwell Companion to Wisdom Literature*, ed. Matthew Goff and Samuel L. Adams, 328-348. New Jersey: Wiley-Blackwell, 2020.
- Solak, Ömer. "Antik Bilgelik Edebiyatından Kişisel Gelişim Kitaplarına: Sebaytlardan Bugüne." *II. Maarif Kongresi Bildirileri – Sosyal Bilimler II. Cilt* (2021): 159-175.
- Stol, Marten. *Women in the Ancient Near East*. Trans. Helen and Mervyn Richardson. Berlin: De Gruyter, 2016.
- Tosun, Mebrure, ve Yalvaç, Kadriye. *Sümer, Babil, Assur Kanunları ve Ammi-Şaduqa Fermanı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.
- Van der Toorn, Karel. "Why Wisdom Became a Secret: On Wisdom as a Written Genre." *Wisdom Literature in Mesopotamia and Israel*, ed. Christopher R. Matthews, 21-29. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2007.
- Walther Sallaberger, "Updating Primeval Wisdom: The Instructions of Šuruppak in Its Early Dynastic and Old Babylonian Contexts," *In the Lands of Sumer and Akkad: New Studies: A Conference in Honor of Jacob Klein on the Occasion of His Eightieth Birthday*, ed. Mordechai Cogan, vii-xxviii. Jerusalem: The Israel Academy of Sciences and Humanities, 2018.
- Westenholz, Joan Goodnick, and Zsolnay, Ilona. "Categorizing Men and Masculinity in Sumer." *Being a Man: Negotiating Ancient Constructs of Masculinity*, ed. Ilona Zsolnay. London and New York: Routledge, 2017.
- Winter, Irene J. "Sex, Rhetoric and the Public Monument: The Alluring Body of the Male Ruler in Mesopotamia." *Sexuality in Ancient Art: Near East, Egypt, Greece, and Italy*, ed. Nathalie B. Kampen, 11-26. Cambridge and New York: Cambridge University Press, 1996.

